

cejfe

Àmbit d'Execució Penal

Avaluació del programa específic de tractament de violència general als centres penitenciaris i implementació de millores

Investigació encarregada

Autor

Ismael Loinaz Calvo

Any 2023

Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

**Avaluació del programa
específic de tractament
de violència general
als centres penitenciaris
i implementació de millores**

Agraïments i participants

Aquest projecte ha estat possible gràcies a la implicació dels diferents participants, des de l'equip del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, passant pels aplicadors dels programes i caps de servei i els referents de la Unitat de Programes d'Intervenció Especialitzada. Sense aquesta dedicació i implicació no es podrien haver aconseguit aquests resultats.

APLICADORS I CAPS DE PROGRAMES

Iris Albert Bau, psicòloga
Javier Alonso Roda, educador
Mónica Aragón Rubio, educadora
Samantha Arbalat Medina, psicòloga
Aida Casals Pago, psicòloga
Francesc Clavé Escrig, psicòleg
Arantxa Herrador Carabante, psicòloga
Laura LaBlanca Leal, psicòloga
Fatima Leal Maroto, educadora
Raquel López Molina, educadora
Mariona Miquel Capell, cap de programes
Florencia Molinero Redrado, cap de programes
Georgina Neira Agost, educadora
Manel Noya Sastriques, cap de programes
Mireia Pérez del Olmo, cap de programes
Gemma Torné Queraltó, cap de programes d'atenció especialitzada

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Manel Capdevila Capdevila, cap de l'Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal

Paula Ribas Plano, Unitat d'Investigació en Execució Penal

Imma Ibern Regàs, Unitat de Programes d'Intervenció Especialitzada.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

ÍNDEX

1. Introducció	5
2. Marc teòric	7
2.1. Tractament de delinqüents violents	7
2.2. Avaluació de delinqüents violents	10
2.3. El nou programa específic de tractament de violència general a les presons de Catalunya	11
3. Objectius	14
3.1. Generals.....	14
3.2. Específics.....	14
4. Metodologia	15
4.1. Disseny	15
4.2. Participants i grups	16
4.2.1. Característiques dels grups	17
4.3. Variables	22
4.4. Procediment.....	27
4.5. Anàlisi de dades.....	28
5. Resultats	30
5.1. Perfil general dels participants a l'estudi.....	30
5.2. Característiques dels participants a programes i del grup control abans del programa	33
5.2.1 Variables psicomètriques.....	33
5.2.2. Variables <i>RisCanvi</i> (pretractament)	36
5.3. Canvi en el temps a la mostra total.....	40
5.4. Canvi pre/post grup tractament vs. control	43
5.4.1. Variables psicomètriques.....	43
5.4.2. Autoestima	50
5.4.3. Canvi en indicadors posttractament del <i>RisCanvi</i> (tractament vs. control)	52
5.5. Avaluació del desenvolupament de les sessions per part dels professionals	56
5.5.1. Observacions dels professionals	58
6. Conclusions i línies d'actuació	63
7. Referències	70

1. Introducció

Els delictes violents no són els més predominants respecte a l'estadística penitenciària (queden per sota dels delictes contra el patrimoni o, fins i tot, la salut pública segons el tipus delictiu que s'inclouï). D'altra banda, la seva taxa de reincidència (22%) és entorn d'un 50% més baixa que la dels delictes contra la propietat (43,2%) i la seva especificitat en la reincidència (delinquir en un mateix delicte violent) és de les més baixes (un 23% ho faria en el mateix delicte) (vegeu estudis de taxa de reincidència del CEJFE: i. e. Capdevila *et al.*, 2009, 2015, 2016). Malgrat això, tenen un impacte molt rellevant en causar lesions o fins i tot la mort en les víctimes. Com a objectiu de rehabilitació, són un col·lectiu en el qual l'ús dels models de risc/necessitat, així com l'aplicació d'objectius cognitius/conductuals són d'especial rellevància (a diferència dels delictes contra la propietat, per exemple).

Al costat del tractament de delinqüents sexuals i agressors de parella, els programes de tractament generals per a delinqüents violents han estat una de les prioritats pel que fa a la rehabilitació de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima. A finals de la dècada de 1990 van començar les aplicacions pilot del programa per a delinqüents sexuals (conegut com a SAC), programa del qual es van derivar les adaptacions per al tractament de delinqüents violents (conegut com a DEVI) a la dècada del 2000. Es tractava de programes intensius destinats a abordar totes les dimensions relacionades amb la tipologia delictiva concreta al llarg de moltes sessions i mesos de programa. D'aquells programes es van fer diferents aproximacions d'anàlisi de la seva eficàcia, amb metodologies molt variades, com la reincidència postpenitenciària (Redondo *et al.*, 2005) o els indicadors de personalitat predictors de la reincidència (Medina, 2012). L'any 2018 es van dissenyar uns nous programes d'intervenció terapèutica, menys genèrics i més dirigits a les necessitats dels individus. Per això, ara es vol conèixer l'eficàcia de la seva implantació.

Malgrat l'existència de països amb gran varietat de programes específics per a diferents tipus de delinqüents (com poden ser Austràlia, el Canadà o els EUA), una limitació és l'absència d'avaluació del seu funcionament o no publicació dels resultats d'aquestes avaluacions, limitacions metodològiques relacionades amb les mostres o el disseny dels estudis, les propietats psicomètriques dels

instruments utilitzats, la descripció inadequada de les característiques de la mostra o l'absència de grup de comparació (Day i Collie, 2013).

Les metaanàlisis efectuades fins avui permeten concloure que els programes per a delinqüents violents funcionen, a partir de presentar reduccions moderades d'indicadors com la reincidència o, fins i tot, millores en variables dinàmiques posttractament. No obstant això, posen de manifest moltes de les limitacions dels estudis que convindria tenir en compte per a aquest projecte: un control el més rigorós possible de l'assignació a grups (en cas de no poder ser un estudi aleatori), control de variables pròpies del programa o els terapeutes i adequació dels protocols d'avaluació.

Aquests tipus de recerques tenen un impacte directe sobre la pràctica diària i la utilitat dels programes en ús. D'una banda, permeten conèixer si els programes funcionen com està previst i quines parts d'aquests han de ser modificades o millorades. A més, permeten quantificar de manera objectiva i tècnica les millores que es produeixen en la població diana, la qual cosa ajuda a quantificar els possibles beneficis de la seva aplicació. Al costat dels propis programes (contingut), la recerca analitza també les fortaleses i debilitats del procediment (per exemple, l'aplicació per part dels professionals) així com dels sistemes o procediments recomanats per a l'aplicació del programa (per exemple, les eines d'avaluació o activitats). Tenir una major informació sobre tots aquests aspectes pot ser d'utilitat en la presa de decisions sobre permisos, canvis de mesura, etc., permet racionalitzar la intervenció específica i modernitza els sistemes d'intervenció. En definitiva, un projecte com aquest dona uns resultats que fan més transparents els programes i fan transferibles les conclusions a tots els centres. Tot això beneficia als interns implicats i als equips de tractament, i de forma indirecta, a les víctimes i la societat en conjunt.

Amb aquest projecte es vol valorar si el programa millora factors de risc dels condemnats per delictes de violència general en àrees concretes que es treballen al programa i consolidar la implementació dels nous canvis proposats en el nou programa revisat el gener de 2020.

2. Marc teòric

2.1. Tractament de delinqüents violents

Els programes de tractament de la violència aborden múltiples objectius de necessitats criminògenes que es creu que contribueixen a la violència i l'agressió (cognicions violentes, creences de suport a la violència, regulació emocional, empatia o habilitats). L'objectiu és reduir el risc de reincidència dels participants millorant aquestes dimensions (O'Brien i Daffern, 2016). Un objectiu clàssic en l'avaluació de l'eficàcia dels programes per a delinqüents és utilitzar com a criteri d'èxit la reincidència a mitjà o llarg termini. Una altra variable afegida és la conducta més o menys adaptada a la institució. I, finalment, el referit a l'anàlisi del canvi terapèutic amb mesures pretractament i posttractament (Jolliffe i Farrington, 2004).

Papalia, Spivak, Daffern, i Ogloff (2020) van desenvolupar una metaanàlisi amb 22 estudis controlats per a valorar l'efecte dels programes per a delinqüents violents en els **factores de risc dinàmics**. La conclusió va ser que els tractaments tenen un efecte significatiu, però moderat en la millora de la ira, la resolució de problemes, la impulsivitat i les habilitats socials en general. La modificació de cognicions socials no seria significativa. S'afegeix que la recerca fins avui presenta moltes limitacions com l'heterogeneïtat de variables que se solen analitzar: mesures (test), resultats (reincidència), informació incompleta sobre avaluacions o poques dades sobre la relació entre canvis en dimensions personals (factores de risc) i la reincidència posterior.

Amb la revisió de 24 estudis sobre la influència del tractament en actituds procriminales es va concloure que (Banse, Koppehele-Gossel, Kistemaker, Werner i Schmidt, 2013): 1) la recerca dona suport a la influència de les actituds en la reincidència; 2) la majoria dels programes de tractament de delinqüents revisats tendeixen a reduir les actituds procriminales, encara que la falta general de dissenys amb grups de control adequats no permet descartar explicacions alternatives a l'eficàcia del programa; i 3) no hi ha evidència empírica conclouent que els programes d'intervenció dissenyats per a reduir les actituds procriminales siguin efectius per a reduir la reincidència.

En general es pot afirmar que el tractament té un **efecte positiu a la reincidència**. Els estudis troben reduccions de la reincidència en els participants en programes. Per exemple, recentment (Rahman, Poynton, i Wan, 2018) es va comparar la reincidència en 587 participants en un programa de tractament fet entre 2007 i 2014 i posats en llibertat. L'inici del programa es va relacionar amb reduccions significatives de la reincidència. Mercer, Ziersch, Sowerbutts, Day i Pharo (2022) van descriure menor reincidència violenta en els participants en programes i violència menys greu comparats amb el grup control, amb un **cost-benefici** econòmic positiu.

Treballs de revisió sobre l'eficàcia de les intervencions en delinqüents demostren un capacitat moderada per a reduir la reincidència. En una metaanàlisi recent (Beaudry, Yu, Perry i Fazel, 2021), en la que es van utilitzar exclusivament assajos amb grup control aleatori (en anglès, *randomised controlled trials*, RCT), es va trobar que de 6.345 treballs només 29 complien amb aquest criteri RCT (amb un total de 9.443 participants: 1.104 dones i 8.111 homes). Analitzant només aquests estudis rigorosos, la reducció de la reincidència es va estimar en un OR = 0,72 (significa que la probabilitat de reincidència és menor en els subjectes tractats). No obstant això, com que es van excloure els treballs amb mostres petites (<50) no es va poder provar una reducció en la reincidència. Els autors, a més, afirmen que biaixos de publicació i mostres limitades han portat a exagerar l'efecte d'aquestes intervencions.

Respecte a l'efecte dels programes a **nivell conductual**, Papalia, Spivak, Daffern i Ogloff (2019) van revisar 27 estudis amb 7.062 casos, constatant una reducció significativa de la reincidència violenta i general, però no de la conducta institucional conflictiva. En conjunt, els programes reduïrien la reincidència violenta un 10,2% i la reincidència no violenta un 11,2% en comparació amb subjectes no tractats. La revisió de Gannon, Olver, Mallion i James (2019) va més en enllà i inclou com a moderadors variables els programes i els terapeutes. La metaanàlisi inclou 70 estudis amb 55.604 casos en total. Es revisen tres tipus de programes: per a delinqüents sexuals, de parella i violents en general. La reincidència específica en el delicte va ser del 13,4% per als individus tractats i del 19,4% per als no tractats en un seguiment mitjà de 66 mesos. La reducció de la reincidència específica va ser del 32,6% per a delictes sexuals, del 36% per a violència domèstica i del 24,3% per als

programes de violència general. Tots els programes es van associar també amb reduccions significatives en la reincidència no relacionada amb el delictes específic. La metaanàlisi de Lipsey, Landenberger i Wilson (2007), com altres, confirma que els programes cognitiu-conductuals per a delinqüents tenen un efecte positiu en la reducció de la reincidència a 12 mesos, amb odds ràtio 1,5, amb una reducció del 25% de la reincidència. Els aspectes més rellevants són el nivell de risc dels participants, com de bé es va implementar el tractament i la presència o absència d'alguns elements de tractament (com el tractament de la ira i la resolució de problemes interpersonals).

El canvi i la reincidència

O'Brien i Daffern (2017), en un estudi pre/post sense grup control (en què es comparen els que finalitzen el programa amb els que no) van avaluar el canvi terapèutic comparant les puntuacions de l'avaluació de risc de violència (en anglès, *Violence Risk Scale*, VRS), les puntuacions en negació i minimització de la violència, el nivell de consciència de les víctimes i la motivació pel canvi. Van concloure que la finalització del tractament s'associa amb un canvi significatiu en totes les mesures proximals (reducció del risc dinàmic i de la minimització de la violència i l'augment de l'empatia a les víctimes). No obstant això, aquests canvis no es tradueixen en reduccions en la reincidència. Només la consciència de les víctimes està associada negativament amb la reincidència.

Analitzant l'eficàcia del programa ART en delinqüents adults de Suècia (amb comparacions amb un grup sense tractament), va haver-hi una reducció marginal de la reincidència per als qui van completar el programa (Lardén, Nordén, Forsman i Långström, 2018). Yesberg i Polaschek (2019), malgrat que no van utilitzar un grup control, van avaluar si el canvi en factors de risc dinàmics durant el tractament és un mecanisme de reducció de la reincidència en una mostra de delinqüents d'alt risc. Van trobar que, tot i que els individus van fer canvis estadísticament significatius durant el tractament, aquest canvi no està relacionat amb la reincidència. O'Brien i Daffern (2014) van arribar a la mateixa conclusió Klepfisz.

Problemes als estudis

Una limitació asenyalada (Papalia *et al.*, 2020) és que la majoria dels estudis es van dur a terme al Canadà (33%) i la resta al Regne Unit (30%), els Estats Units (15%), Nova Zelanda (15%), i Austràlia (7%). 10 estudis (37%) van ser classificats com a nivell 3 en el MSMS (*University of Maryland Scientific Methods Scale*) (és a dir, grups no coincidents o grups poc coincidents). 7 estudis (26%) van ser classificats com a nivell 4 (és a dir, grups ben parejats) i 10 estudis (37%) van ser classificats com a nivell 5 (és a dir, grups assignats aleatòriament). Entre els problemes detectats en els estudis, un 63% presentava alta probabilitat de **biaix de selecció** (p. e. diferències sistemàtiques en les característiques de base del grup de tractament i el grup control) i un 70% de **biaix d'execució** (p. e. quan el tractament rebut es distanciava substancialment del que se suposa que havia de ser).

Beech, Freemantle, Power i Fisher (2015) també van posar de manifest alguns biaixos presents en estudis sobre tractament de delinqüents sexuals en concret. Els resultats globals dels estudis amb control aleatori no van identificar cap efecte significatiu del tractament i els efectes positius del tractament (tant en reincidència sexual com en la general) es van identificar en estudis utilitzant les baixes del programa com a controls, estan oberts a un biaix sistemàtic, ja que hi ha un major risc de reincidència en aquells que deixen la teràpia.

2.2. Avaluació de delinqüents violents

Les metaanàlisis sobre programes per a delinqüents violents posen de manifest l'elevada heterogeneïtat d'eines que s'utilitzen en l'avaluació d'aquests casos en tractament i la falta de consens sobre indicadors adequats (Papalia *et al.*, 2020). Un problema a l'hora de treballar amb delinqüents violents és la seva avaluació. Existeix un gran ventall d'eines psicomètriques destinades a avaluar diferents funcions i processos d'interès, no obstant això, són molt poques les que han estat adaptades o dissenyades específicament per a aquest col·lectiu. És habitual, a més, que es recomani l'ús de diferents eines quan realment no sabem com funcionen amb ells, o fins i tot quan no són adequades, per

exemple, per la franja d'edat. Del seu bon ús, adaptació i adequació als objectius depèn que puguem tenir una bona base per al tractament o, fins i tot, mesures adequades del canvi posttractament. En definitiva, si no sabem com són o què tenen aquestes persones difícilment podem fer recomanacions específiques o saber si estan canviant (per a bé o per a malament).

Entre les eines utilitzades en els estudis estan les següents (Papalia *et al.*, 2020): *State-Trait Anger Expression Inventory* (STAXI); *Novaco Anger Scale* (NAS); *Buss-Durkee Hostility Inventory* (BDHI); *Barratt Impulsiveness Scale* (BIS); *Social Problem Solving Inventory–Revised* (SPSI-R); *Social Functioning Questionnaire* (SFQ); *Aggression Questionnaire–Hostility subscale* (AQ-H). Respecte a les cognicions, existeixen molt poques eines per a l'avaluació de les cognicions o actituds violentes no relacionades amb la violència contra la parella o la violència sexual. Alguns referents en anglès com el *Measures of Criminal Attitudes and Associates* (MCAA; Mills, Kroner i Hemmati, 2004) o el *Criminal Attitudes to Violence* (CAV; Polaschek, Collie i Walkey, 2004), no han estat adaptats ni utilitzats al nostre entorn. Un més genèric de la conducta antisocial que inclou la violència, el *How I Think Questionnaire* (HIT-Q), ha estat adaptat i utilitzat amb adolescents (Peña, Andreu, Barriga, i Gibbs, 2013), encara que també és útil per a adults (Wallinius, Johansson, Lardén, i Dernevik, 2011).

En conjunt, cal recordar que existeix gran variabilitat entre estudis, poca consistència entre estudis respecte al canvi pre/post o la relació de les puntuacions amb canvis conductuals a llarg termini.

2.3. El nou programa específic de tractament de violència general a les presons de Catalunya

El 2018 es va dissenyar la versió actualitzada del programa **específic de tractament de violència general**, destinat al tractament de la conducta violenta amb el coneixement de les emocions de la ira i la seva gestió. Els objectius del programa són els següents:

- Conèixer la relació existent entre les emocions personals i la pròpia biografia delictiva.
- Profunditzar sobre el funcionament de la conducta violenta.
- Explorar els principals factors de risc i mecanismes de defensa.
- Anàlisi funcional de la conducta violenta i el delictes.
- Aprenentatge de tècniques per la gestió de la ira.
- Desenvolupament de l'empatia cap a la víctima.
- Responsabilització de la conducta.
- Prevenció de recaigudes en el comportament violent.

Respecte als criteris dels candidats a participar al programa:

- Es destina principalment a homes que estan complint condemna per un delictes contra les persones. Tanmateix, el principal aspecte per a valorar la inclusió en el grup ha de ser el nivell de risc de l'intern. Per tant, interns que estan complint condemna per un altre tipus de delictes, però que actuen amb un grau significatiu de violència, poden participar també en el programa. A més, els interns amb un destacable historial de desajustament institucional i amb conductes violentes habituals també podran participar en aquest programa.
- En cas d'interns amb trastorn de personalitat psicopàtic o límit, s'haurà de procurar no integrar a més d'un intern per grup. A més, en aquest cas la tasca grupal s'haurà de reforçar amb una intervenció individualitzada més extensiva.
- A més, es recomana que els participants hagin participat prèviament al taller psicoeducatiu d'educació emocional i en el programa d'intervenció genèrica (especialment, mòdul 1 "Creu en el canvi"; mòdul 2 "Para i pensa" i mòdul 3 "Gestionant els meus sentiments", aquest últim és indispensable).

El tractament de delinqüents violents en presons de Catalunya, s'emmarca dins del model d'intervenció dirigit a les necessitats dels individus que pretenen donar resposta a les diferents necessitats d'intervenció de les persones que es troben complint penes privatives de llibertat en els centres penitenciaris de Catalunya. Aquest model estableix objectius, destinataris, habilitats dels

professionals i l'estructura d'intervenció amb avaluació inicial, intervenció socioeducativa (taller d'educació en gènere, drogues, salut, emocional o afectivosexual), intervenció psicoeducativa (M1. "Creu en el canvi"; M2. "Para i pensa"; M3. "Gestió emocional"; M4. "Nou jo" i M5. "Preparant la vida en comunitat"), intervenció específica (programes per a violència sexual, general, de gènere o drogodependències). El pla d'intervenció conforme a aquest model per als casos de violència general seria el següent:

INTERVENCIONS PRÈVIES NECESSÀRIES	Intervenció socioeducativa	1. Taller d'educació emocional
	Intervenció psicoeducativa	M1. Creu en el canvi M3. Gestió emocional
PROGRAMA ESPECÍFIC	Programa d'intervenció en violència general	1. Inici del programa específic 2. Autobiografia delictiva 3. El funcionament de la conducta delictiva 4. Analitzem i treballem el delicte 5. Deixem d'exercir la violència 6. Prevenció de recaigudes 7. Tancament del mòdul
INTERVENCIONS FINALS NECESSÀRIES	Intervenció psicoeducativa	M5. Preparant la vida en comunitat

3. Objectius

3.1. Generals

L'objectiu general d'aquest projecte és avaluar l'eficàcia terapèutica, amb un disseny pre/post, del nou programa específic de violència general que actualment es desenvolupa als diferents centres penitenciaris de Catalunya. Aquest projecte ajudarà a la presa de decisions respecte del PIT del subjecte, a les noves actualitzacions del *RisCanvi* i validarà el nou programa revisat de violència general. En aquest projecte s'avalua el nou programa i es donen unes dades que fan més transparent la seva validesa, amb resultats transferibles tots els centres.

3.2. Específics

Per tal de garantir l'assoliment de l'objectiu general abans exposat, es concreten els següents objectius específics:

- a. Identificar i descriure quin és el perfil criminològic dels interns que participen en aquest programa.
- b. Valorar si el programa millora les conductes i cognicions dels condemnats per delictes de violència general en àrees concretes (emocions, control de la ira i l'agressió, cognicions vinculades a la violència i motivació pel canvi).
- c. Avaluar els canvis que han aparegut com a conseqüència de la intervenció en els diferents aspectes que plantegen els programes i conformen els objectius terapèutics.
- d. Consolidar la implementació dels canvis proposats en el nou programa revisat el gener de 2020.

4. Metodologia

4.1. Disseny

Es proposa l'ús d'un disseny d'intergrups, amb un grup de tractament (GT) i un grup control (GC). Tots dos grups hauran de ser homogenis respecte a variables com el nivell de risc, el delictes, la condemna, la seva edat, nacionalitat i nivell educatiu. El disseny inclou l'avaluació de variables pretractament /posttractament, en un mateix marc temporal en tots dos grups. Es tractaria, per tant, d'un disseny amb grup control no equivalent (no assignació a l'atzar dels subjectes a cada grup, sinó conforme a la realitat del centre penitenciari).

El procediment, conforme a l'escala de qualitat metodològica de Sherman (1997, vegeu Redondo, 2017), correspondria a un nivell 4 d'un màxim de 5. En concret, una comparació de grups, amb programa i sense, o comparació amb grup no equivalent, però que només es diferencia lleugerament del grup de tractament. El nivell 5 només podria aconseguir-se amb una assignació aleatòria als grups de control i de tractament.

Conforme als criteris de qualitat utilitzats en diferents metaanàlisis del nostre entorn (vegeu Redondo, 2017) es va tractar de complir amb les següents condicions metodològiques:

1. Grandària mostral superior a 30 subjectes.	52 GT + 42 GC
2. Assignació aleatòria als grups.	NO
3. Taxa de mortalitat experimental inferior al 20% de la mostra inicial.	<10%
4. Utilització d'almenys una variable de mesura criteri (VD) normalitzada, objectiva (test, reincidència...).	Protocol psicomètric amb 10 eines
5. Inclusió d'un grup control.	SÍ
6. Existència de mesures pretest.	SÍ
7. Equivalència entre totes les mesures pre i post, amb suficient informació quantitativa per a calcular grandàries de l'efecte.	SÍ

4.2. Participants i grups

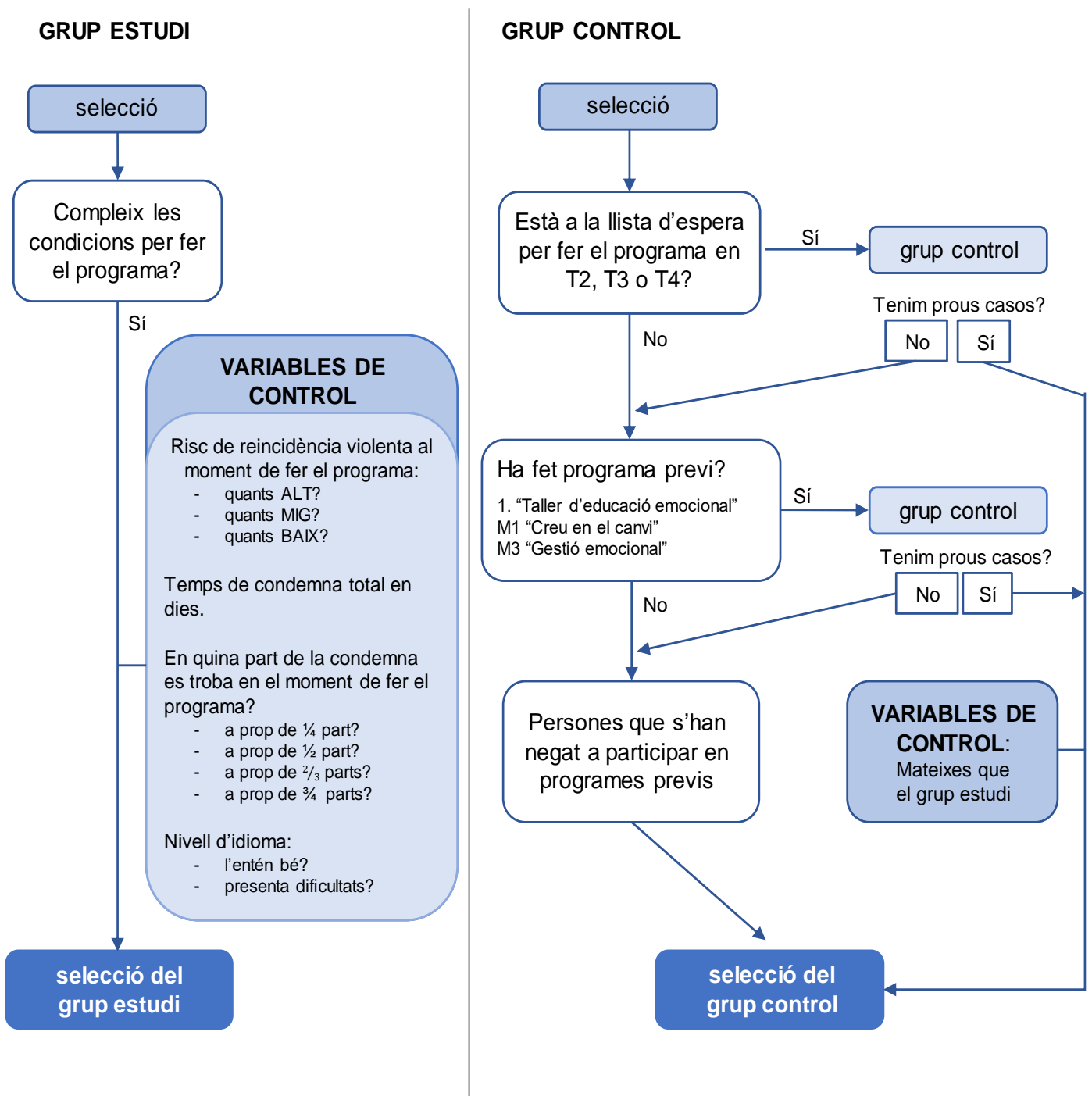
La mostra va estar composta per 94 participants, 52 corresponents al grup de tractament i 42 al grup control. Els criteris per a pertànyer a cada grup van ser els següents (a la figura 1 es descriuen els criteris de selecció):

- **Grup tractament (GT):** interns que participin en els programes específics en violència general. Seleccionats conforme als criteris rutinaris de cada centre per a efectuar el programa en els mesos d'aplicació del projecte (en concret, primer i/o segon trimestre de 2022).
- **Grup control (GC):** nombre proporcional d'interns que tot i tenir les mateixes característiques que el grup tractament encara no han iniciat el programa d'intervenció específica.

Després de comprovar supòsits i adequació de les avaluacions o moments d'avaluació, es van eliminar 9 casos per no tenir avaluacions post o cursar la baixa durant el projecte i 10 casos a la variable *RisCanvi* al no mantenir els moments d'avaluació pre i post.

Tal com es descriu a continuació (apartat 4.2.1), es va aconseguir una gran coincidència entre tots dos grups, així que es tractaria d'un estudi experimental cas/control amb grups aparellats. Això permet estar més segurs de la possible influència del tractament o altres variables en els canvis (cosa que no seria possible en cas de partir de diferències entre tots dos grups o no comptar amb un grup control).

Figura 1. Criteris de selecció de la mostra

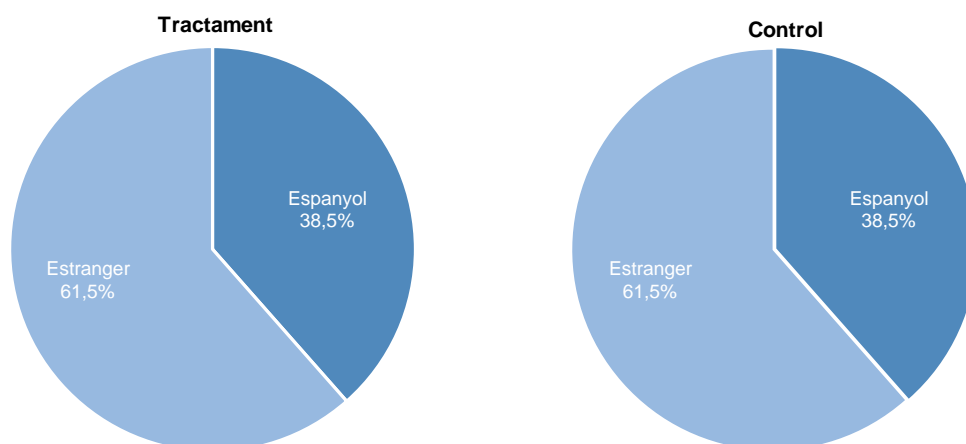

4.2.1. Característiques dels grups

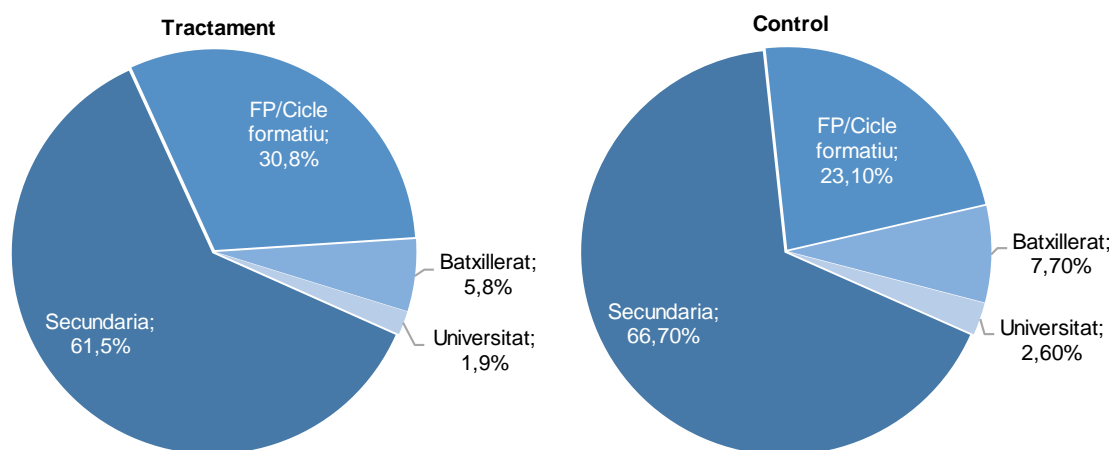
Variables sociodemogràfiques

En primer lloc, es van controlar variables sociodemogràfiques dels participants com l'edat, l'origen (nacionalitat), el nivell educatiu i l'ús de l'idioma. En totes aquestes variables no hi va haver cap diferència significativa (taula 1).

Gràfic 1. Nacionalitat

Gràfic 2. Nivell educatiu

Taula 1. Característiques sociodemogràfiques dels grups

Variable	Grup tractament	Grup control	p
N	52	42	
Edat (M/DT)	38,96 (11,73)	37,62 (10,51)	,573
Origen			1
espanyol	38,5% (20)	38,5% (15)	
estranger	61,5% (32)	61,5% (24)	
Nivell educatiu			,864
Secundària	61,5% (32)	66,7% (26)	
FP/Cicle formatiu	30,8% (16)	23,1% (9)	
Batxillerat	5,8% (3)	7,7% (3)	
Universitat	1,9% (1)	2,6% (1)	
Idioma (castellà)			,864
L'entén	15,5% (8)	15,8% (6)	
S'expressa	84,6% (44)	84,2% (32)	

Variables criminològiques

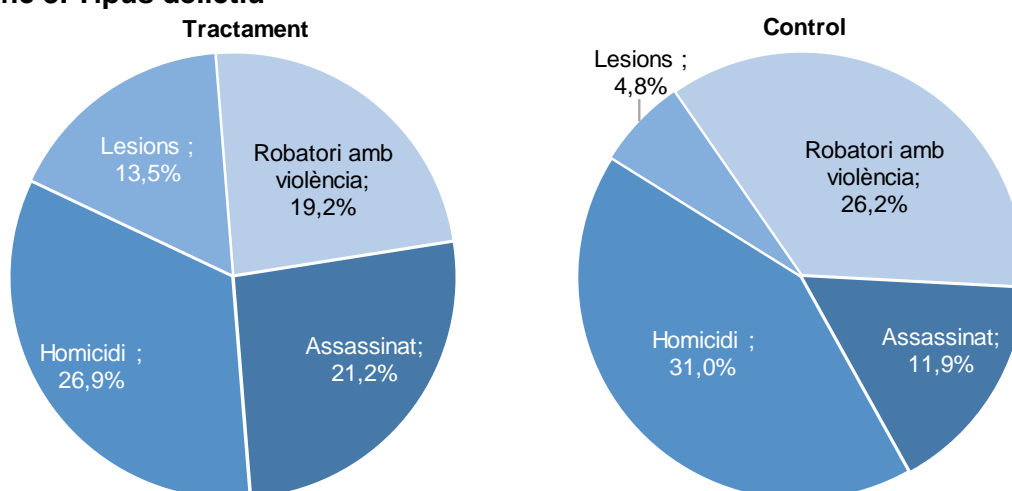
Referent a les variables criminològiques (taula 2), els subjectes eren comparables quant a antecedents, presència d'ordres de protecció,

responsabilitat civil, tipus delictius comesos, mesos de condemna i mesos que portaven a la presó. En cap d'aquestes variables es van donar diferències estadísticament significatives.

Taula 2. Variables criminològiques

		grup			chi	gl	p
		Tracta. (n = 52)	Control (n= 42)	total			
Principals delictes							,958
	Assassinat	21,2% (11)	11,9% (5)				
	Homicidi	26,9% (14)	31,0% (13)				
	Lesions	13,5% (7)	4,8% (2)				
	Robatori amb violència	19,2% (10)	26,2% (11)				
Antecedents	No	28	21	49	,000	1	1
		53,8%	53,8%	53,8%			
	Sí	24	18	42			
		46,2%	46,2%	46,2%			
Ordre de Protecció a la Víctima	No	30	23	53	1,554	2	,460
		58,8%	59,0%	58,9%			
	Sí	21	16	37			
		41,2%	41,0%	41,1%			
Responsabilitat civil	No	8	10	18	1,477	1	,224
		15,4%	25,6%	19,8%			
	Sí	44	29	73			
		84,6%	74,4%	80,2%			
Condemna (mesos)		135,67 (88,41)	136,52 (77,80)				,961
Mesos a presó		42,23 (45,66)	29,42 (25,18)				,122

Gràfic 3. Tipus delictiu

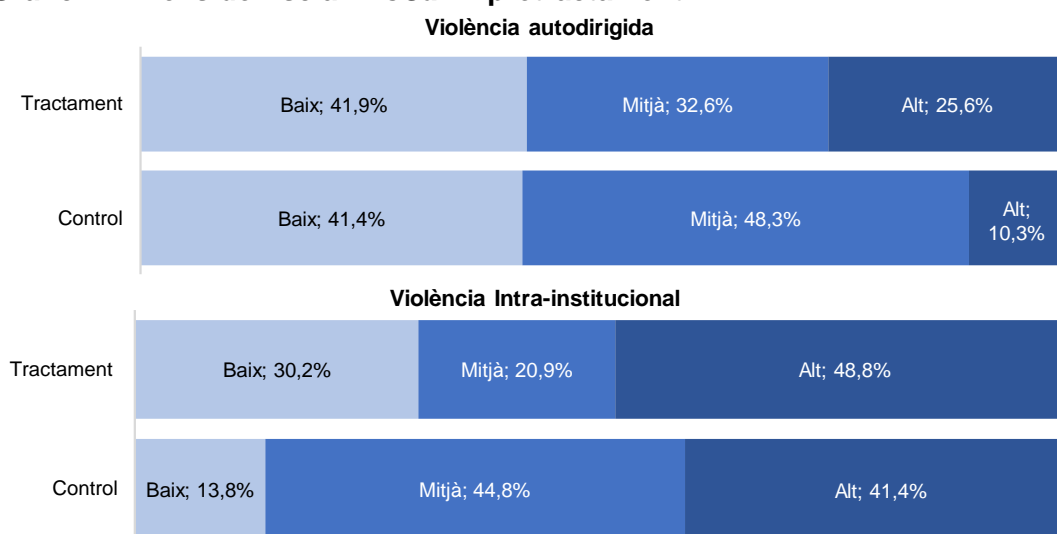
Nivell de risc

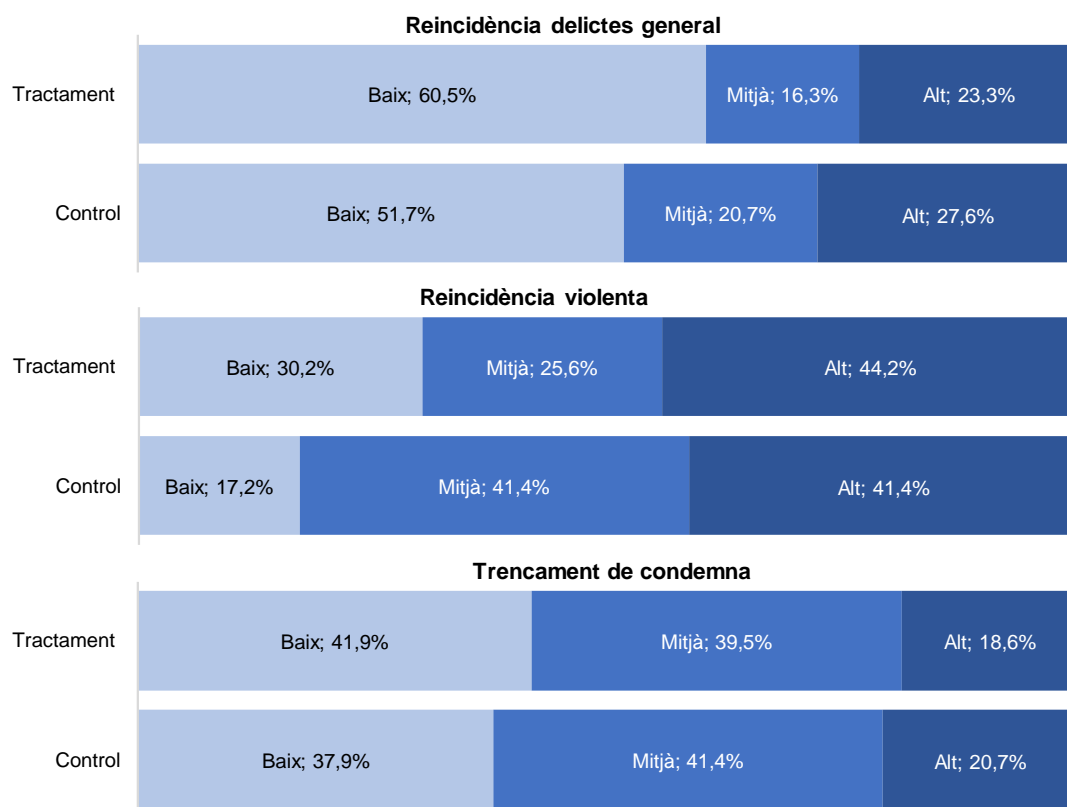
L'existència de nivells de risc comparables entre tots dos grups també era un requisit de la recerca. En aquest sentit (taula 3), la proporció de subjectes en els diferents nivells de risc no va mostrar diferències estadísticament significatives, amb la proporció més dispar en violència autodirigida (amb un percentatge superior encara que no significatiu en el grup de tractament).

Taula 3. Nivell de risc al *RisCanvi*

		Grup tractament		Grup control		chi	gl	p
Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11 _a	25,6%	3 _a	10,3%	3,169	2	,205
	Mig	14 _a	32,6%	14 _a	48,3%			
	Baix	18 _a	41,9%	12 _a	41,4%			
Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21 _a	48,8%	12 _a	41,4%	5,430	2	,066
	Mig	9 _a	20,9%	13 _b	44,8%			
	Baix	13 _a	30,2%	4 _a	13,8%			
Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10 _a	23,3%	8 _a	27,6%	,549	2	,760
	Mig	7 _a	16,3%	6 _a	20,7%			
	Baix	26 _a	60,5%	15 _a	51,7%			
Reincidència violenta (REVI)	Alt	19 _a	44,2%	12 _a	41,4%	2,554	2	,279
	Mig	11 _a	25,6%	12 _a	41,4%			
	Baix	13 _a	30,2%	5 _a	17,2%			
Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8 _a	18,6%	6 _a	20,7%	,120	2	,942
	Mig	17 _a	39,5%	12 _a	41,4%			
	Baix	18 _a	41,9%	11 _a	37,9%			

Gràfic 4. Nivells de risc al *RisCanvi* pretractament

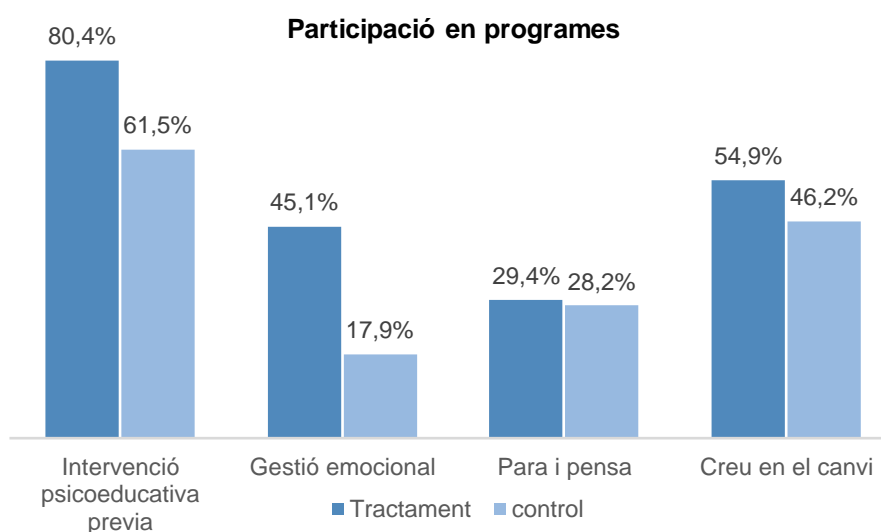

Intervencions prèvies

Una variable d'interès a l'hora de comparar tots dos grups era la participació prèvia en programes d'intervenció. En aquest cas, es van detectar diferències estadísticament significatives en la participació en el programa per a la gestió emocional o la presència en general d'alguna intervenció psicoeducativa prèvia (en tots dos casos amb una presència major en els casos en tractament).

Gràfic 5. Proporció de participació prèvia en programes psicoeducatius

Taula 4. Nivell de participació prèvia en programes psicoeducatius

		Grup			chi	gl	p
		Tractament	Control	Total			
Intervenció psicoeducativa prèvia	No	10 19,6%	15 38,5%	25 27,8%	3,916	1	,048
	Sí	41 80,4%	24 61,5%	65 72,2%			
Gestió emocional	No	28 54,9%	32 82,1%	60 66,7%	7,330	1	,007
	Sí	23 45,1%	7 17,9%	30 33,3%			
Para i pensa	No	36 70,6%	28 71,8%	64 71,1%	,016	1	,900
	Sí	15 29,4%	11 28,2%	26 28,9%			
Creu en el canvi	No	23 45,1%	21 53,8%	44 48,9%	,677	1	,411
	Sí	28 54,9%	18 46,2%	46 51,1%			
Total		51	39	90			

4.3. Variables

Control de la integritat del programa

Una qüestió afegida al projecte va ser el control del nivell d'integritat amb el qual s'aplica el programa i se segueixen els manuals d'aplicació. Aquesta informació va ser registrada per cada professional en els centres identificant si:

- 1) s'ha aplicat la sessió corresponent;
- 2) si s'han seguit les indicacions concretes del manual;
- 3) si s'han afegit altres continguts, matisos o adaptacions.

Aquest apartat, encara que no ho sembli, pot resultar de vital importància a l'hora d'afirmar o no l'eficàcia del programa de manera fiable, tal com assenyalen els metanàlisis internacionals (Gannon *et al.*, 2019; Papalia *et al.*, 2020). Es recomana un tracte anònim de la informació per garantir l'honestedat

dels professionals, analitzant la informació de forma agregada i exclusivament per al seu ús com a variables mediadores (no com a control de compliment).

A més, s'ha aprofitat aquesta part del projecte per a recopilar els possibles problemes del nou programa, així com els suggeriments de millora dels mateixos professionals.

Instruments i variables dependents

La selecció d'instruments d'avaluació es va efectuar tenint en compte els objectius específics del programa de tractament, la disponibilitat de l'eina i l'adequació al col·lectiu destinatari. S'ha intentat disposar d'un criteri objectiu per a quantificar la problemàtica existent en cadascuna d'aquestes dimensions abans i després del tractament, tenint sempre en compte la facilitat de resposta i el cost temporal limitat per a reduir les baixes del grup control.

- **EMOCIONS. *Emotion Regulation Questionnaire (ERQ)*** (Gross i John, 2003). Consta de 10 ítems, 4 per a supressió emocional i 6 que avaluen la reavaluació cognitiva, els quals es responen mitjançant una escala Likert de 7 punts, que va de l'1= totalment en desacord al 7= totalment d'acord. Rang de puntuacions: supressió emocional 4-28; reavaluació cognitiva 6-42. El qüestionari ha estat traduït a 26 idiomes amb diverses traduccions a l'espanyol (Pineda, Valiente, Chorot, Piqueras i Sandín, 2018). Està dissenyat per a mesurar la tendència dels avaluats a regular les seves emocions de dues maneres. La **reavaluació cognitiva** implica un canvi cognitiu i consisteix a modelar mentalment una situació abans que es desenvolupi i considerar les seves possibles conseqüències (p. e. "Quan vull reduir les meves emocions negatives canvio el tema sobre el qual estic pensant"). La **supressió expressiva** està vinculada a modular la resposta emocional inhibint l'expressió de les conductes emocionals (p. e. "Guardo les meves emocions per a mi mateix"). La reavaluació cognitiva estaria relacionada negativament amb variables com l'hostilitat i positivament amb l'afecte positiu i la supressió estaria relacionada amb problemes com l'alexítimia (dificultat per sentir, reconèixer i expressar emocions) (Pineda *et al.*, 2018). Per a l'estudi

es va utilitzar la versió espanyola (Cabello, Fernández-Berrocal, Salguero, i Gross, 2013) eliminant l'alternativa de resposta central (“ni d'acord ni en desacord”).

- **DISTORSIONS COGNITIVES. *How I Think Questionnaire (HIT-Q)*.** Desenvolupat per (Barriga i Gibbs, 1996) per a joves infractors, el HIT-Q, en la seva versió original està compost per 54 ítems, 39 dels quals estan destinats a identificar tipus de pensaments distorsionats (biaix egocèntric, culpar als altres, minimització/etiquetat incorrecte, assumir el pitjor), amb un format de resposta tipus Likert de 6 punts, de l'1 (Molt en desacord) al 6 (Molt d'acord). Una major puntuació es vincularia a major nivell de distorsions cognitives o pensaments problemàtics. En aquest estudi es va partir de l'adaptació a l'espanyol de Peña (Peña *et al.*, 2013) i es van seleccionar només aquells ítems (18) que resultaven d'interès per a la mostra. Rang de puntuació: *locus* 4-24; *self* 2-12; minimització 3-18; conseqüències 3-18.
- **AUTOESTIMA. *Escala d'Autoestima de Rosenberg*** (Rosenberg, 1965). Valora el sentiment de satisfacció d'una persona amb si mateixa. Es compon de 10 ítems amb respostes de Likert (1-4). Punts de tall: 25 punts, baixa autoestima; 26-29, autoestima mitjana; i 30, autoestima alta. Rang de puntuació 10-40. En mostra clínica espanyola (Vásquez, Jimenez i Vázquez-Morejón, 2004), l'escala obté una consistència interna de 0,87, una fiabilitat de 0,74 en un any i una validesa de constructe adequada amb eines com el SLC- 90 (-0,61 per a la puntuació total i superior a 0,60 en les escales de sensibilitats interpersonals i depressió).
- **IMPULSIVITAT. *Barratt Impulsiveness Scale*** (BIS-15; Spinella, 2007). Es tracta de la versió breu de l'àmpliament utilitzada BIS-11 (el nombre del qual correspon al nombre de revisió de l'instrument, mentre que en el cas de la utilitzada aquí correspon al nombre d'ítems). L'eina mesura la impulsivitat en tres dimensions: motriu, cognitiva i no planejada. La versió espanyola correspon a (Orozco-Cabal, Rodríguez, Herin, Gempeler i Uribe, 2010). Rang de puntuacions: motriu 5-20; cognitiva 5-20 i no planejada 5-20.

- **IRA. Inventari d'Expressió d'Ira Estat-Tret (STAXI-2)** (Spielberger, 1999); versió espanyola de Miguel-Tobal *et al.* (Miguel-Tobal, Casado, Cano-Vindel i Spielberger, 2001). L'adaptació espanyola està composta per 49 ítems, dividits en 6 escales (estat, tret, expressió externa, expressió interna, control extern i control intern) i un Índex d'Expressió de la Ira (IEI) que ofereix la mesura general d'expressió i control de la ira. En aquesta recerca s'ha utilitzat només el Tret (es prescindeix dels 15 primers ítems).

- **EMPATIA: Índex de Reactivitat Interpersonal (IRI)** (Davis, 1980). L'eina està formada per 28 ítems que es puntuen en una escala tipus Likert (1-5) i avaluen quatre dimensions: 1) presa de perspectiva: mesura la capacitat per a apreciar el punt de vista dels altres i els intents del subjecte per adoptar la perspectiva de l'altre davant de situacions de la vida quotidiana; 2) fantasia: mesura la capacitat imaginativa per a posar-se en situacions fictícies i identificar-se amb personatges ficticis; 3) preocupació empàtica: mesura la capacitat per a mostrar compassió, preocupació i afecte enfront del malestar d'uns altres (sentiments orientats a l'altre); 4) malestar personal: avalua sentiments d'ansietat i malestar en observar experiències negatives en els altres (sentiments orientats al jo). En la seva versió original presenta una fiabilitat interna de 0,70-0,78 (Davis, 1980), mentre que la versió espanyola utilitzada (Mestre, Frías i Samper, 2004) troba valors de 0,56-0,70 en les diferents escales. En la present recerca es van eliminar els ítems corresponents a l'escala fantasia.

- **HABILITATS SOCIALS: Escala d'habilitats socials (EHS)** (Gismero, 2000). Està composta per 33 ítems amb una escala de resposta de quatre alternatives (1= no m'identifico a 4= m'hi identifico molt). Avalua conductes vinculades a diferents habilitats socials organitzades en 6 factors: factor 1: autoexpressió d'opinions, sentiments en situacions socials; factor 2: defensa dels propis drets com a consumidor; factor 3: expressió d'empipament o disconformitat; factor 4: dir "no" i tallar interaccions; factor 5: fer peticions, i factor 6: iniciar interaccions

positives amb el sexe oposat. Per a la present recerca només es van seleccionar alguns ítems dels factors 1, 3, 4 i 5, aquells amb més sentit per al col·lectiu penitenciari al qual es destinava el seu ús, així com els objectius terapèutics.

- **MOTIVACIÓ PER AL CANVI. *University of Rhode Island Change Assessment, URICA-S*.** La versió original està composta per 32 ítems que s'agrupen en quatre fases de la motivació per al canvi: precontemplació, contemplació, acció i manteniment. Té un format de resposta tipus Likert de 5 punts, que van des d'1 (totalment en desacord) a 5 (totalment d'acord). Es va utilitzar la versió breu de 16 ítems de Mander *et al.* (Mander *et al.*, 2012) amb la mateixa estructura en quatre factors. Rang de puntuacions 4-20 per escala, encara que es divideix la puntuació pel nombre d'ítems. La puntuació total en motivació es calcula: $\text{motivació Global} = (\text{contemplació}/4) + (\text{acció}/4) + (\text{manteniment}/4) - (\text{precontemplació}/4)$.

- **DESITJABILITAT SOCIAL. *Escala de desitjabilitat social de Marlowe i Crowne*, versió breu (DS-18).** Existeixen diferents adaptacions espanyoles, com la de Ferrando i Chico (2000) utilitzada en estudis previs en mostres d'agressors de parella. La versió original de l'escala consta de 33 ítems de resposta veritable o fals, l'objectiu de la qual és mesurar el grau en què un subjecte tracta de mostrar-se conforme al que pensa que és socialment desitjable. Una major puntuació indica una major desitjabilitat social. En el present estudi es va utilitzar una versió breu de 18 factors (Gutiérrez, Sanz, Espinosa, Gesteira i García-Vera, 2016) composta pels ítems 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 23, 27, 28 i 30 de la versió espanyola de (Ávila Espada i Tomé, 1989). Rang de puntuacions 0-18.

- **SOLUCIÓ DE PROBLEMES. *Inventari de solució de problemes socials, revisat, forma breu* (SPSI-R: forma breu).** Es tracta de la versió breu de la SPSI-R de 51 ítems (D'Zurilla i Nezu, 1990), destinada a avaluar la capacitat de la persona per a solucionar problemes en la seva vida diària, amb una escala de resposta que va de 0= "gens cert en

el meu cas” a 4= “totalment cert en el meu cas”. La versió breu utilitzada està composta per 25 ítems (D’Zurilla, Nezu i Maydeu-Olivares, 1999) que es distribueixen en cinc escales que avaluen aspectes funcionals i disfuncionals de l’habilitat de solucionar problemes. La dimensió funcional s’avalua amb les subescales “Orientació positiva al problema” (orientació positiva cap als problemes i la seva resolució, rang 0-20) i “Resolució racional de problemes” (aplicació eficient d’habilitats de resolució de problemes; rang 0-20), mentre que la dimensió desadaptativa s’avalua amb “Orientació negativa al problema” (tendència a percebre els problemes com una amenaça, sense solució o sense capacitat de solucionar-los (rang 0-20), “Estil descurat-impulsiu” (intents impulsius i inadequats de resoldre problemes; rang 0-20) i “Estil evitatiu” (ajornament de la solució del problema, rang 0-20).

4.4. Procediment

En primer lloc, es van efectuar diverses reunions de l’equip de treball per a delimitar objectius. Després d’això, es va preparar l’esquema de la recerca dissenyant els grups d’interns participants i seleccionant el protocol d’avaluació conforme als objectius del programa de tractament i els del projecte de recerca. Abans de començar els programes de tractament, es va efectuar una reunió formativa i informativa (25 de novembre i 17 de desembre) entre l’equip de recerca i els equips d’avaluadors de cada centre penitenciari per a explicar els objectius i el funcionament del protocol d’avaluació, així com del sistema d’emmagatzemat confidencial del material d’avaluació de cada intern.

Els programes de tractament es van aplicar en el seu format original i amb el funcionament habitual a cada centre. Els centres van seleccionar als subjectes que podien participar en els programes conforme als criteris de participació vigents i, al mateix temps, aquells que podien participar com a grup control (perfils similars però que per dates encara no participarien en programes, per exemple). Es tractaria, per tant, d’un disseny experimental amb grups aparellats.

L'aplicació dels instruments sí que va ser específica d'aquesta recerca i van ser seleccionats conforme als interessos i objectius assenyalats en l'apartat 4.3. L'avaluació es va realitzar amb el mateix marc temporal per als grups de tractament i grups control dins de cada centre. És a dir, abans de començar el programa, es va efectuar una aplicació d'instruments i al mateix temps es va avaluar al grup control. En finalitzar el programa, es va repetir l'aplicació amb els subjectes que finalitzaven el programa (avaluació posttractament) i en les mateixes dates es van aplicar els instruments per segona vegada al grup control (sense haver efectuat cap intervenció). Les proves van ser emmagatzemades de forma anònima pels professionals i corregides per l'investigador principal.

Van haver-hi dues consultes a la base de dades SIPC per a recopilar variables d'interès i factors i avaluacions del *RisCanvi*: una el juliol de 2022 per a les variables corresponents a moments pretractament i l'altra l'octubre de 2022 per a les variables registrades posttractament.

Respecte a l'equip del projecte, es van desenvolupar 8 reunions de seguiment del projecte, 2 de seguiment amb els aplicadors, resolució de dubtes dels aplicadors i 3 fulls informatius sobre l'estat de la recerca.

4.5. Anàlisi de dades

Les dades corresponents a variables sociodemogràfiques, correcció de proves psicomètriques i indicadors d'interès provinents del SIPC van ser codificats i analitzats amb el programa SPSS 27 d'IBM.

En primer lloc, es van comprovar els supòsits inicials respecte a les dades: normalitat, homoscedasticitat (igualtat de variàncies) i independència d'errors (no correlació entre els valors reals i el valors estimats de les variables). Si es confirmen els supòsits es poden usar proves paramètriques, en cas contrari cal fer servir les no paramètriques.

- Prova de **normalitat** (Kolmogorov-Smirnov). Complia el criteri de normalitat les escales:
 - ✓ DS total
 - ✓ supressió emocional
 - ✓ IRI perspectiva
 - ✓ IRI preocupació
 - ✓ IRI malestar
 - ✓ EHS total
 - ✓ URICA manteniment
 - ✓ URICA motivació global
 - ✓ STAXI reacció
 - ✓ STAXI expressió interna
 - ✓ STAXI control intern
 - ✓ STAXI IEI
 - ✓ SPSI Racional
 - ✓ SPSI Control

- Homoscedasticitat (variàncies iguals): no a reavaluació cognitiva.

- Independència d'errors: tots independents excepte STAXI Control i STAXI Reacció.

També, com a criteri de qualitat de les dades, es va analitzar l'impacte d'ítems omesos, sent absent o en percentatges insignificants (p. e. 1%) en la majoria d'ítems.

Es van efectuar proves T per a mostres aparellades i proves no paramètriques per a mostres no aparellades (per a les variables que no complien els supòsits de normalitat, homoscedasticitat i independència d'errors). La magnitud de la diferència es va calcular conforme a la *d* de Cohen (,20; ,50 i ,80, efecte petit, mitjà o gran, respectivament). També, es van efectuar anàlisis de taules de contingència per a les variables categorials.

5. Resultats

5.1. Perfil general dels participants a l'estudi

Més enllà de les característiques presentades a l'apartat corresponent de la mostra, a continuació, es descriuen els factors i nivells de risc del *RisCanvi* en el conjunt de la mostra. Com es pot veure a la taula 5, la intoxicació durant el delicte base és poc freqüent (15%); la majoria compta amb historial de violència (57,8%) i havien iniciat l'activitat delictiva abans dels 30 anys (63,3%). Són habituals els expedients disciplinaris (66,7%) i conflictes amb altres interns (34,5%). Tenen un nivell educatiu baix (73,3%) i quasi la meitat tenen problemes relacionats amb l'ocupació (41,1%). Psicològicament, les actituds procriminals o valors antisocials són el problema més freqüent (62,5%).

Taula 5. Prevalences en variables de risc del *RisCanvi* de la mostra total (n= 90)

Variables	Categoria	n	%
1. Delicte base violent	?	2	2,2
	Sí	88	97,8
2. Edat en el moment del delicte base	De 23 a 28 anys	20	22,2
	Fins a 22 anys	22	24,4
	Més de 28 anys	47	52,2
	S/D	1	1,1
3. Intoxicació durant la realització del delicte base	?	10	11,1
	No	66	73,3
	Sí	14	15,6
4. Víctimes amb lesions	0 víctimes	10	11,1
	1 víctima	63	70,0
	Més d'una víctima	17	18,9
5. Durada de la pena	De 2 a 6 anys	27	30,0
	Fins a 2 anys	2	2,2
	Més de 6 anys	56	62,2
	S/D	5	5,6
6. Temps ininterromput de presó	1 a 3 anys	32	35,6
	Fins a 1 any	24	26,7
	Més de 3 anys	34	37,8
7. Historial de violència	?	4	4,4
	No	34	37,8
	Sí	52	57,8
8. Inici de l'activitat delictiva o violenta	Dels 17 als 30 anys	57	63,3
	Fins als 16 anys	14	15,6
	Més de 30 anys	18	20,0
	S/D	1	1,1
9. Increment de la freqüència, gravetat i/o diversitat delictiva	?	6	6,7
	No	29	32,2
	Sí	55	61,1

Variables	Categoria	n	%
	?	9	10,0
10. Conflictes amb altres interns	No	50	55,6
	Sí	31	34,4
	?	3	3,3
11. Incompliment de mesures penals	No	70	77,8
	Sí	17	18,9
	?	8	8,9
12. Expedients disciplinaris	No	22	24,4
	Sí	60	66,7
	No	82	91,1
13. Evasions o fugues	Sí	8	8,9
	?	1	1,1
14. Regressió de grau	No	54	60,0
	Sí	35	38,9
	No	83	92,2
15. Trencament de permisos	Sí	7	7,8
	?	12	13,3
16. Desajust infantil	No	52	57,8
	Sí	26	28,9
	De 100 a 300 km	2	2,2
17. Distància entre la seva residència habitual i el centre	fins a 100 km	72	80,0
	Més de 300 km	2	2,2
	S/D	14	15,6
	Alt	4	4,4
18. Nivell educatiu	Baix	66	73,3
	Mig	20	22,2
	?	27	30,0
19. Problemes relacionats amb l'ocupació	No	26	28,9
	Sí	37	41,1
	?	25	27,8
20. Manca de recursos econòmics	No	39	43,3
	Sí	26	28,9
	?	22	24,4
21. Absència de plans viables de futur	No	34	37,8
	Sí	34	37,8
	?	1	1,1
22. Antecedents delictius en la família d'origen	No	58	64,4
	S/D	1	1,1
	Sí	30	33,3
	?	17	18,9
23. Socialització problemàtica en família d'origen	No	40	44,4
	Sí	33	36,7
	?	11	12,2
24. Manca de suport familiar i social	No	60	66,7
	Sí	19	21,1
	?	16	17,8
25. Amistats criminals / delinqüents	No	57	63,3
	Sí	17	18,9
	?	15	16,7
26. Pertany a grups socials de risc	No	52	57,8
	Sí	23	25,6
	?	9	10,0
27. Rol delictiu destacat	No	77	85,6
	Sí	4	4,4
	?	17	18,9
29. Càrregues familiars actuals	No	50	55,6
	Sí	23	25,6

Variables	Categoria	n	%
30. Abús o dependència de drogues	?	22	24,4
	No	44	48,9
	Sí	24	26,7
31. Abús o dependència d'alcohol	?	22	24,4
	No	53	58,9
	Sí	15	16,7
32. Trastorn mental sever	?	9	10,0
	No	79	87,8
	Sí	2	2,2
33. Comportament sexual promiscu o parafília	?	3	3,3
	No	77	85,6
	Sí	10	11,1
34. Resposta limitada o nul·la al tractament psicològic	?	20	22,2
	No	14	15,6
	S/D	2	2,2
35. Trastorn de personalitat relacionat amb la ira, impulsivitat o comportament violent	Sí	54	60,0
	?	22	24,4
	No	45	50,0
36. Pobre afrontament d'estrès	Sí	23	25,6
	?	16	17,8
	No	33	36,7
37. Intents o conductes d'autolesió	Sí	41	45,6
	?	9	10,0
	No	67	74,4
38. Actituds procriminals o valors antisocials	Sí	14	15,6
	?	23	25,6
	No	11	12,2
39. Baixa capacitat mental i intel·ligència	Sí	56	62,2
	?	5	5,6
	Fins a 85	2	2,2
40. Temeritat	Més de 85	83	92,2
	?	16	17,8
	No	45	50,0
41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	Sí	29	32,2
	?	28	31,1
	No	32	35,6
42. Hostilitat	Sí	30	33,3
	?	35	38,9
	No	23	25,6
43. Irresponsabilitat	Sí	32	35,6
	?	33	36,7
	No	21	23,3
Violència autodirigida	Sí	36	40,0
	Alt	18	20,0
	Baix	40	44,4
Violència intrainstitucional	Mig	32	35,6
	Alt	43	47,8
	Baix	19	21,1
Reincidència delictes general	Mig	28	31,1
	Alt	22	24,4
	Baix	49	54,4
Reincidència violenta	Mig	19	21,1
	Alt	39	43,3
	Baix	20	22,2
Trencament de condemna	Mig	31	34,4
	Alt	18	20,0
	Baix	33	36,7
	Mig	39	43,3

5.2. Característiques dels participants a programes i del grup control abans del programa

5.2.1 Variables psicomètriques

Respecte a les diferències abans de començar el tractament en variables psicomètriques, els participants en el programa i els membres del grup de control no van presentar cap diferència significativa en les diferents escales (taula 6).

Taula 6. Diferències en variables psicomètriques pretractament

	Grup									
	Tractament				Control				t/z ¹	p
	M	DT	Màx	Mín	M	DT	Màx	Mín		
HIT-Q										
Locus	8,10	3,95	20	4	8,40	3,79	21	4	,617	,538
Self	4,23	2,45	11	2	4,29	2,02	8	2	,543	,587
Minimització	5,12	2,59	15	3	4,81	2,10	10	3	-,422	,673
Conseqüències	7,27	3,24	16	2	7,95	3,13	17	3	,946	,344
AUTOESTIMA	30,52	4,18	39	22	31,57	4,48	40	19	1,329	,184
BIS-15										
No planejada	9,88	2,59	18	6	9,95	2,78	15	5	,326	,744
Motora	9,00	2,57	15	5	9,29	2,61	15	5	,544	,587
Atencional	10,42	3,27	18	5	10,07	3,27	17	5	-,541	,652
DS_TOTAL	10,47	3,23	17	4	10,38	3,79	17	2	,123	,902
ERQ										
Supres_emocional	10,85	3,74	18	3	11,17	4,16	18	3	-,393	,696
Reeva_cognitiva	23,73	7,05	36	5	26,67	5,66	36	12	1,897	,058
IRI										
Perspectiva	23,90	6,06	35	8	24,67	5,29	35	12	-,642	,523
Preocupació	24,65	5,90	35	1	26,74	4,98	35	16	-1,824	,071
Malestar	16,67	5,24	29	8	16,24	5,13	28	7	,404	,687
EHS										
Situacions_socials	12,27	4,29	24	6	11,83	4,01	21	6	-,561	,575
Enuig_disconfor	9,73	3,00	16	4	9,69	2,88	16	4	-,207	,836
Dir no	4,44	1,93	8	2	4,17	1,89	8	1	-,826	,407
Peticiones	7,67	2,26	12	3	7,79	2,16	12	3	-,035	,972
EHS_total	34,12	9,24	60	24	33,48	8,80	53	15	,341	,734
URICA										
Precon	8,88	3,39	20	3	8,10	2,94	16	4	-1,232	,218
Cont	16,42	2,83	20	9	15,64	3,12	20	8	-1,274	,202

	Grup									
	Tractament				Control				t/z ¹	p
	M	DT	Màx	Mín	M	DT	Màx	Mín		
Acci	16,73	2,46	20	10	16,12	2,86	20	9	-1,001	,317
Mant	13,04	3,98	20	4	12,39	4,22	20	4	,759	,450
Motiv. Global	9,33	2,03	13	3,75	8,97	2,21	13,5	3,5	,810	,420
STAXI										
Temp	8,73	3,77	20	5	8,50	3,40	17	4	-,230	,818
Reacc	11,10	3,73	20	5	11,29	3,61	19	5	-,256	,799
RASGO	19,83	6,79	40	10	19,88	6,38	33	10	,101	,920
Exp_Ext	10,21	3,08	19	6	10,79	3,65	22	6	-,827	,410
Exp_Int	13,15	3,80	21	6	12,64	4,07	23	6	-,797	,666
Cont_Ext	18,65	3,77	24	9	17,10	4,62	24	8	-1,661	,097
Cont_Int	16,77	4,35	24	6	17,17	4,55	24	7	-,433	,666
IEI	23,94	10,53	54	3	25,39	12,43	54	0	-,608	,545
SPSI										
Positiu	13,98	3,66	20	6	14,88	3,42	20	6	1,402	,161
Negatiu	7,48	4,90	18	1	7,38	4,98	19	1	-,072	,942
Racional	13,06	4,07	20	4	13,33	3,77	20	5	-,337	,737
Impulsiu	6,83	4,28	17	1	6,98	4,44	17	1	,237	,813
Evitatiu	6,29	4,11	16	1	6,17	4,16	16	1	-,073	,942

¹t student o U Mann Whitney (z) segons si la variable té supòsits de normalitat.

Respecte a les puntuacions inicials, cal assenyalar que en la majoria d'eines no existeix una puntuació que pugui considerar-se bona, ni mostra de comparació adequada. Malgrat això, els valors obtinguts podrien interpretar-se de la següent forma:

- L'eina HIT-Q va ser modificada substancialment (reduïda) per a adaptar-la als objectius de l'estudi. Partint de les puntuacions màximes en cada dimensió es podria afirmar que els valors se situen en franges baixes (primer terç de puntuacions possibles) i els subjectes no destaquen en cap estil de pensament concret per sobre dels altres. Per tant, no parlariem de mostres amb moltes distorsions encara que n'hi hagin.
- L'escala d'AUTOESTIMA disposa de valors de referència pel que podem afirmar que els participants en l'estudi en conjunt parteixen d'un nivell d'autoestima alt (>30).
- La impulsivitat (BIS-15) dels participants seria similar a la de la població general i lleugerament inferior a la de la població clínica disponible per a comparació.

- Les puntuacions en desitjabilitat social (DS-18) poden considerar-se similars a les mitjanes de la població general (equivalents a un percentil 50), cosa que significaria que els participants en l'estudi no van destacar particularment en una manipulació de respostes conforme allò socialment desitjat.
- L'ERQ té dues dimensions d'interès. La puntuació en supressió emocional (inhibició de l'expressió d'emocions) i en reavaluació cognitiva (canvi cognitiu enfront de problemes) serien similars o lleugerament inferiors a les de les puntuacions de població general disponibles.
- Les puntuacions en l'escala d'empatia, IRI, van ser molt elevades conforme a les puntuacions disponibles per a població general en les tres dimensions mesurades (centil 90-95). Cal recordar que l'eina no avalua cap aspecte vinculat al delictes.
- Malgrat que les puntuacions en habilitats socials (EHS) són difícils de comparar en haver reduït l'eina exclusivament a allò que era d'interès per al present estudi, partim dels següents rangs de puntuació: expressió en situacions socials (6-24), expressió d'empipament (4-16), dir no (2-8) i fer peticions (2-8). Per això, la dimensió amb major puntuacions en la mostra seria la de fer peticions. En la resta de dimensions tindrien puntuacions mitjanes tenint en compte els màxims i mínims possibles, sent per tant objectius a millorar en el desenvolupament d'habilitats socials.
- Les puntuacions en l'URICA, motivació pel canvi, indiquen valors superiors en les escales de contemplació i acció, indicant que els subjectes es troben en fases propícies per al canvi.
- Les puntuacions directes al STAXI-2 (ira) se situen dins del que podrien considerar-se valors baixos. Per exemple, la variable Tret (freqüència amb la qual el subjecte experimenta sentiments d'ira al llarg del temps) té un rang de 0-40 i els participants puntuen per sota de 20, la qual cosa equivaldria a un percentil 55. De la mateixa manera, l'índex general (IEI), amb un rang de puntuació de 0-72, presenta una puntuació molt baixa, per sota de 25, la qual cosa equivaldria a un percentil 25-35. Aquestes puntuacions equivaldrien a valors normals d'ira, per la qual cosa caldria valorar sempre la possible influència de la desitjabilitat social.

- Al SPSI les puntuacions són majors en les escales de resolució de problemes positiu i racional, les dues dimensions desitjables.

Aquestes puntuacions s'haurien de considerar amb cautela. No es pot afirmar que no hi hagi problemes perquè l'autoinforme pot ser manipulat amb facilitat. Per tant, hauria d'haver-hi una valoració del professional d'en quina mesura aquestes respostes s'adeqüen a la realitat de cada cas.

5.2.2. Variables *RisCanvi* (pretractament)

Respecte a les diferències entre el grup control i tractament, abans de començar el tractament en variables del *RisCanvi* (Taula 7), solament hi havia diferències en la variable "Durada de la pena", que és més elevada al grup tractament. Totes les altres variables eren estadísticament iguals abans del tractament.

Taula 7. Diferències en prevalences de variables del *RisCanvi* pretractament

		Grup				Chi	gl	p
		Tractament		Control				
		N	%	N	%			
1. Delicte base violent	?	0 ¹	0,0%	2 _a	6,9%	3,050	1	,081
	Sí	43 ¹	100,0%	27 _a	93,1%			
2. Edat en el moment del delicte base	De 23 a 28 anys	11 _a	25,6%	5 _a	17,2%	2,707	3	,439
	Fins a 22 anys	8 _a	18,6%	8 _a	27,6%			
	Més de 28 anys	24 _a	55,8%	15 _a	51,7%			
	S/D	0 ¹	0,0%	1 _a	3,4%			
3. Intoxicació durant la realització del delicte base	?	6 _a	14,0%	4 _a	13,8%	2,956	2	,228
	No	30 _a	69,8%	24 _a	82,8%			
	Sí	7 _a	16,3%	1 _a	3,4%			
4. Víctimes amb lesions	0 víctimes	5 _a	11,6%	5 _a	17,2%	1,649	2	,438
	1 víctima	27 _a	62,8%	20 _a	69,0%			
	Més d'una víctima	11 _a	25,6%	4 _a	13,8%			
05. Durada de la pena	De 2 a 6 anys	13 _a	30,2%	8 _a	27,6%	9,084	3	,028
	Fins a 2 anys	2 _a	4,7%	0 ¹	0,0%			
	Més de 6 anys	28 _a	65,1%	16 _a	55,2%			
	S/D	0 ¹	0,0%	5 _a	17,2%			
6. Temps ininterromput de presó	1 a 3 anys	14 _a	32,6%	10 _a	34,5%	3,809	2	,149
	Fins a 1 any	10 _a	23,3%	12 _a	41,4%			
	Més de 3 anys	19 _a	44,2%	7 _a	24,1%			
7. Historial de violència	?	1 _a	2,3%	3 _a	10,3%	3,541	2	,178
	No	15 _a	34,9%	13 _a	44,8%			
	Sí	27 _a	62,8%	13 _a	44,8%			

		Grup				Chi	gl	p
		Tractament		Control				
		N	%	N	%			
8. Inici de l'activitat delictiva o violenta	Dels 17 als 30 anys	31 _a	72,1%	16 _a	55,2%	3,965	3	,265
	Fins als 16 anys	3 _a	7,0%	5 _a	17,2%			
	Més de 30 anys	9 _a	20,9%	7 _a	24,1%			
	S/D	0 ¹	0,0%	1 _a	3,4%			
9. Increment de la freqüència, gravetat i/o diversitat delictiva	?	2 _a	4,7%	2 _a	6,9%	1,119	2	,571
	No	12 _a	27,9%	11 _a	37,9%			
	Sí	29 _a	67,4%	16 _a	55,2%			
10. Conflictes amb altres interns	?	2 _a	4,7%	3 _a	10,3%	1,187	2	,552
	No	28 _a	65,1%	16 _a	55,2%			
	Sí	13 _a	30,2%	10 _a	34,5%			
11. Incompliment de mesures penals	?	1 _a	2,3%	2 _a	6,9%	2,144	2	,342
	No	31 _a	72,1%	23 _a	79,3%			
	Sí	11 _a	25,6%	4 _a	13,8%			
12. Expedients disciplinaris	?	3 _a	7,0%	3 _a	10,3%	1,045	2	,593
	No	15 _a	34,9%	7 _a	24,1%			
	Sí	25 _a	58,1%	19 _a	65,5%			
13. Evasions o fugues	No	39 _a	90,7%	27 _a	93,1%	,131	1	,717
	Sí	4 _a	9,3%	2 _a	6,9%			
14. Regressió de grau	?	1 _a	2,3%	0 ¹	0,0%	4,282	2	,118
	No	26 _a	60,5%	24 _b	82,8%			
	Sí	16 _a	37,2%	5 _a	17,2%			
15. Trencament de permisos	No	39 _a	90,7%	28 _a	96,6%	,918	1	,338
	Sí	4 _a	9,3%	1 _a	3,4%			
16. Desajust infantil	?	5 _a	11,6%	3 _a	10,3%	,412	2	,814
	No	25 _a	58,1%	19 _a	65,5%			
	Sí	13 _a	30,2%	7 _a	24,1%			
17. Distància entre la seva residència habitual i el centre	De 100 a 300 km	2 _a	4,7%	0 ¹	0,0%	2,862	3	,413
	Fins a 100 km	32 _a	74,4%	24 _a	82,8%			
	Més de 300 km	2 _a	4,7%	0 ¹	0,0%			
	S/D	7 _a	16,3%	5 _a	17,2%			
18. Nivell educatiu	Alt	2 _a	4,7%	2 _a	6,9%	,412	2	,814
	Baix	33 _a	76,7%	23 _a	79,3%			
	Mig	8 _a	18,6%	4 _a	13,8%			
19. Problemes relacionats amb l'ocupació	?	15 _a	34,9%	10 _a	34,5%	,611	2	,737
	No	12 _a	27,9%	6 _a	20,7%			
	Sí	16 _a	37,2%	13 _a	44,8%			
20. Manca de recursos econòmics	?	11 _a	25,6%	10 _a	34,5%	,677	2	,713
	No	18 _a	41,9%	11 _a	37,9%			
	Sí	14 _a	32,6%	8 _a	27,6%			
21. Absència de plans viables de futur	?	14 _a	32,6%	6 _a	20,7%	1,338	2	,512
	No	14 _a	32,6%	10 _a	34,5%			
	Sí	15 _a	34,9%	13 _a	44,8%			

		Grup				Chi	gl	p
		Tractament		Control				
		N	%	N	%			
22. Antecedents delictius en la família d'origen	?	1 _a	2,3%	0 ¹	0,0%	2,367	3	,500
	No	30 _a	69,8%	18 _a	62,1%			
	S/D	1 _a	2,3%	0 ¹	0,0%			
	Sí	11 _a	25,6%	11 _a	37,9%			
23. Socialització problemàtica en família d'origen	?	6 _a	14,0%	5 _a	17,2%	,155	2	,925
	No	18 _a	41,9%	12 _a	41,4%			
	Sí	19 _a	44,2%	12 _a	41,4%			
24. Manca de suport familiar i social	?	6 _a	14,0%	5 _a	17,2%	,305	2	,858
	No	26 _a	60,5%	18 _a	62,1%			
	Sí	11 _a	25,6%	6 _a	20,7%			
25. Amistats criminals / delinqüents	?	5 _a	11,6%	9 _b	31,0%	4,275	2	,118
	No	30 _a	69,8%	15 _a	51,7%			
	Sí	8 _a	18,6%	5 _a	17,2%			
26. Pertany a grups socials de risc	?	5 _a	11,6%	2 _a	6,9%	3,582	2	,167
	No	29 _a	67,4%	15 _a	51,7%			
	Sí	9 _a	20,9%	12 _a	41,4%			
27. Rol delictiu destacat	?	3 _a	7,0%	4 _a	13,8%	3,282	2	,194
	No	39 _a	90,7%	22 _a	75,9%			
	Sí	1 _a	2,3%	3 _a	10,3%			
29. Càrregues familiars actuals	?	8 _a	18,6%	3 _a	10,3%	3,588	2	,166
	No	27 _a	62,8%	15 _a	51,7%			
	Sí	8 _a	18,6%	11 _a	37,9%			
30. Abús o dependència de drogues	?	12 _a	27,9%	8 _a	27,6%	,110	2	,947
	No	22 _a	51,2%	14 _a	48,3%			
	Sí	9 _a	20,9%	7 _a	24,1%			
31. Abús o dependència d'alcohol	?	12 _a	27,9%	8 _a	27,6%	,095	2	,954
	No	24 _a	55,8%	17 _a	58,6%			
	Sí	7 _a	16,3%	4 _a	13,8%			
32. Trastorn mental sever	?	3 _a	7,0%	2 _a	6,9%	,000	1	,990
	No	40 _a	93,0%	27 _a	93,1%			
33. Comportament sexual promiscu o parafília	?	3 _a	7,0%	0 ¹	0,0%	2,420	2	,298
	No	35 _a	81,4%	24 _a	82,8%			
	Sí	5 _a	11,6%	5 _a	17,2%			
34. Resposta limitada o nul·la al tractament psicològic	?	9 _a	20,9%	7 _a	24,1%	2,578	2	,276
	No	11 _a	25,6%	3 _a	10,3%			
	Sí	23 _a	53,5%	19 _a	65,5%			
35. Trastorn de personalitat relacionat amb la ira, impulsivitat o comportament violent	?	10 _a	23,3%	6 _a	20,7%	,576	2	,750
	No	23 _a	53,5%	18 _a	62,1%			
	Sí	10 _a	23,3%	5 _a	17,2%			

		Grup				Chi	gl	p
		Tractament		Control				
		N	%	N	%			
36. Pobre afrontament d'estrès	?	7 _a	16,3%	7 _a	24,1%	,700	2	,705
	No	17 _a	39,5%	10 _a	34,5%			
	Sí	19 _a	44,2%	12 _a	41,4%			
37. Intents o conductes d'autolesió	?	4 _a	9,3%	3 _a	10,3%	,082	2	,960
	No	31 _a	72,1%	20 _a	69,0%			
	Sí	8 _a	18,6%	6 _a	20,7%			
38. Actituds procriminals o valors antisocials	?	13 _a	30,2%	8 _a	27,6%	1,691	2	,429
	No	7 _a	16,3%	2 _a	6,9%			
	Sí	23 _a	53,5%	19 _a	65,5%			
39. Baixa capacitat mental i intel·ligència	?	1 _a	2,3%	2 _a	6,9%	1,007	2	,604
	Fins a 85	1 _a	2,3%	1 _a	3,4%			
	Més de 85	41 _a	95,3%	26 _a	89,7%			
40. Temeritat	?	5 _a	11,6%	5 _a	17,2%	,802	2	,670
	No	25 _a	58,1%	14 _a	48,3%			
	Sí	13 _a	30,2%	10 _a	34,5%			
41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	?	10 _a	23,3%	8 _a	27,6%	3,158	2	,206
	No	14 _a	32,6%	14 _a	48,3%			
	Sí	19 _a	44,2%	7 _a	24,1%			
42. Hostilitat	?	18 _a	41,9%	9 _a	31,0%	1,897	2	,387
	No	10 _a	23,3%	11 _a	37,9%			
	Sí	15 _a	34,9%	9 _a	31,0%			
43. Irresponsabilitat	?	12 _a	27,9%	9 _a	31,0%	,596	2	,742
	No	14 _a	32,6%	7 _a	24,1%			
	Sí	17 _a	39,5%	13 _a	44,8%			
Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11 _a	25,6%	3 _a	10,3%	3,169	2	,205
	Baix	18 _a	41,9%	12 _a	41,4%			
	Mig	14 _a	32,6%	14 _a	48,3%			
Violència Intrainstitucional (VIIN)	Alt	21 _a	48,8%	12 _a	41,4%	5,430	2	,066
	Baix	13 _a	30,2%	4 _a	13,8%			
	Mig	9 _a	20,9%	13 _b	44,8%			
Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10 _a	23,3%	8 _a	27,6%	,549	2	,760
	Baix	26 _a	60,5%	15 _a	51,7%			
	Mig	7 _a	16,3%	6 _a	20,7%			
Reincidència violenta (REVI)	Alt	19 _a	44,2%	12 _a	41,4%	2,554	2	,279
	Baix	13 _a	30,2%	5 _a	17,2%			
	Mig	11 _a	25,6%	12 _a	41,4%			
Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8 _a	18,6%	6 _a	20,7%	,120	2	,942
	Baix	18 _a	41,9%	11 _a	37,9%			
	Mig	17 _a	39,5%	12 _a	41,4%			

Nota: els valors de la mateixa fila i subtaula que no comparteixen el mateix subíndex són significativament diferents en $p < ,05$ en la prova bilateral d'igualtat per proporcions de columna. Les caselles sense subíndex no s'inclouen en la prova. Les proves assumeixen variàncies iguals.²

5.3. Canvi en el temps a la mostra total

En primer lloc, es va voler comprovar si s'havien donat canvis en el conjunt de la mostra entre els dos moments temporals, pretractament i posttractament, o primera i segona avaluació, segons el cas. Com es pot veure en les taules 8 i 9, es van produir canvis significatius en les variables: “Self” (no reflexió sobre conseqüències dels actes), “Acceptació conseqüències negatives”, “Impulsivitat motora”, “Supressió emocional”, “Empipament/disconfort (HH. SS)”, “Ira tret” i “l'Índex d'expressió de la ira (IEI)”. En totes elles, excepte en “Empipament” (que mesura habilitats socials per mostrar desconfort) i “Supressió emocional” (que mostra control de l'expressió d'emocions), les puntuacions van ser significativament menors en la segona avaluació, per tant, en el sentit desitjable.

Taula 8. Puntuacions pre/post al conjunt de la mostra (canvi en el temps)

			Mitjana	N	DT	Mitjana d'error estàndard
	AUTOESTIMA	Pre	31,01	93	4,34	,450
		Post	31,22	93	4,92	,510
HIT-Q	Locus	Pre	8,23	94	3,86	,398
		Post	7,95	94	3,61	,372
	Self	Pre	4,26	94	2,25	,232
		Post	3,68	94	1,96	,202
	Minimització	Pre	4,98	94	2,37	,245
		Post	4,85	94	2,27	,234
Conseqüències	Pre	7,57	94	3,19	,329	
	Post	6,50	94	3,01	,310	
IMPULSIVITAT BIS-15	No planejada	Pre	9,91	94	2,66	,274
		Post	9,43	94	2,60	,269
	motora	Pre	9,13	94	2,58	,266
		Post	8,27	94	2,37	,244
	Atencional	Pre	10,27	94	3,26	,336
		Post	10,07	94	3,05	,314
DS_TOTAL	Pre	10,43	93	3,47	,360	
	Post	10,86	93	3,36	,348	
ERQ	Supres_emocional	Pre	10,99	94	3,92	,404
		Post	14,11	94	4,63	,478
	Reava_cognitiva	Pre	25,04	94	6,60	,681
		Post	26,42	94	5,79	,598
EMPATIA IRI	Perspectiva	Pre	24,24	94	5,71	,589
		Post	25,09	94	5,32	,549
	Preocupació	Pre	25,59	94	5,58	,575
		Post	25,31	94	5,21	,538
	Malestar	Pre	16,48	94	5,17	,533
		Post	15,52	94	4,61	,476

			Mitjana	N	DT	Mitjana d'error estàndard
HABILITATS SOCIALS EHS	Situacions_socials	Pre	17,6	92	4,076	,425
		Post	17,54	92	4,192	,437
	Enuig_disconfort	Pre	10,1	92	2,774	,289
		Post	10,73	92	2,905	,303
	Dir_no	Pre	5,45	92	1,86	,194
		Post	5,75	92	1,801	,188
	Peticions	Pre	7,68	92	2,267	,236
		Post	7,66	92	2,175	,227
EHS_total	Pre	40,73	92	8,599	,896	
	Post	41,68	92	9,019	,940	
MOTIVACIÓ PEL CANVI URICA-2	Precon	Pre	8,53	94	3,21	,331
		Post	8,13	94	3,21	,331
	Cont	Pre	16,07	94	2,97	,307
		Post	16,40	94	3,20	,330
	Acci	Pre	16,46	94	2,65	,273
		Post	16,83	94	2,57	,265
	Mant	Pre	12,75	93	4,08	,423
		Post	12,71	93	4,10	,426
Motivació_global	Pre	9,44	93	2,22	,230	
	Post	9,17	93	2,11	,218	
IRA STAXI-2	Temp	Pre	8,63	94	3,59	,370
		Post	7,98	94	2,86	,295
	Reacc	Pre	11,18	93	3,66	,379
		Post	10,59	93	3,77	,391
	Tret	Pre	19,85	93	6,58	,682
		Post	18,58	93	5,94	,616
	Exp_Ext	Pre	10,02	94	3,37	,347
		Post	10,47	94	3,34	,344
	Exp_Int	Pre	12,93	94	3,91	,403
		Post	12,18	94	3,67	,378
	Cont_Ext	Pre	17,96	94	4,22	,435
		Post	18,22	94	4,94	,510
Cont_Int	Pre	16,95	93	4,42	,458	
	Post	17,72	93	4,64	,481	
IEI	Pre	24,58	93	11,36	1,178	
	Post	22,11	93	11,28	1,170	
SOLUCIÓ DE PROBLEMES SP	Positiu	Pre	14,38	94	3,57	,368
		Post	14,85	94	3,83	,395
	Negatiu	Pre	7,45	93	4,94	,512
		Post	7,02	93	4,35	,451
	Racional	Pre	13,13	93	3,91	,405
		Post	13,56	93	4,19	,434
	Impulsiu	Pre	6,89	94	4,33	,447
		Post	6,14	94	4,06	,419
	Evitatiu	Pre	6,30	93	4,08	,423
		Post	6,08	93	4,60	,477

Taula 9. Estadístics del pre/post al conjunt de la mostra (canvi en el temps)

	diferència mitjana*	DT	Mitjana d'error estàndard	95% IC		t/z	gl	Sig. (bil.)
				Inf	Sup			
AUTOESTIMA	,20	4,39	,46	-,70	1,11	-,424	92	,671
Locus	-,29	3,59	,37	-1,02	,45	-,279	93	,780
Self	-,57	2,32	,24	-1,05	-,10	-1,97	93	,048
Minimització	-,13	2,29	,24	-,60	,34	-,59	93	,555
Conseqüències	-1,07	2,49	,26	-1,58	-,57	-3,89	93	,000
No planejada	-,49	2,54	,26	-1,01	,03	-1,71	93	,087
Motora	-,86	2,58	,27	-1,39	-,33	-2,99	93	,003
Atencional	-,19	2,80	,29	-,76	,38	-,46	93	,641
DS_TOTAL	,43	3,17	,33	-,22	1,08	1,31	92	,194
Supres_emocional	3,12	3,71	,38	2,36	3,88	8,15	93	,001
Reeva_cognitiva	1,38	7,87	,81	-,23	2,99	1,51	93	,132
Perspectiva	,84	4,53	,47	-,09	1,77	1,80	93	,075
Preocupació	-,28	5,44	,56	-1,39	,84	-,49	93	,623
Malestar	-,96	4,77	,49	-1,94	,02	-1,94	93	,055
Situacions_socials	-,05	3,84	,40	-,85	,74	-,08	91	,933
Enuig_disconfor	,63	2,60	,27	,09	1,17	-2,49	91	,013
Dir_no	,30	1,90	,20	-,09	,70	-1,72	91	,085
Peticions	-,02	2,25	,23	-,49	,44	-,28	91	,778
EHS_total	,96	8,56	,89	-,82	2,73	-1,07	91	,286
Precon	-,40	3,54	,36	-1,13	,32	-1,15	93	,251
Cont	,33	3,00	,31	-,28	,94	-1,09	93	,277
Acci	,37	2,95	,30	-,23	,98	-1,31	93	,190
Mant	-,04	4,50	,47	-,97	,88	-,09	92	,927
Motivació_global	,2661	2,2515	,23	-,7298	,1976	-1,14	92	,257
Temp	-,65	3,53	,36	-1,37	,07	-1,32	93	,188
Reacc	-,59	3,27	,34	-1,27	,08	-1,43	92	,153
TRET	-1,27	5,82	,60	-2,47	-,07	-1,89	92	,059
Exp_Ect	-,45	3,49	,36	-,27	1,16	-1,35	93	,177
Exp_Int	-,74	3,84	,40	-1,53	,04	-1,88	93	,063
Cont_Ext	,27	4,24	,44	-,60	1,13	-,95	93	,340
Cont_Int	,77	4,68	,49	-,19	1,74	-1,99	92	,046
IEI	-2,47	9,35	,97	-4,40	-,55	-2,55	92	,012
Positiu	,47	4,03	,42	-,36	1,29	-1,08	93	,280
Negatiu	-,43	4,49	,47	-1,35	,49	-,67	92	,504
Racional	,43	4,37	,45	-,47	1,33	-,95	92	,346
Impulsiu	-,76	3,86	,40	-1,55	,03	-1,84	93	,065
Evitatiu	-,23	4,37	,45	-1,13	,67	-,14	92	,889

*puntuació post – puntuació pre.

5.4. Canvi pre/post grup tractament vs. control

5.4.1. Variables psicomètriques

En conjunt, es van donar pocs canvis entre els valors pretractament i posttractament als indicadors psicomètrics. A la taula 10 es recullen aquests resultats. La columna "Diferència de mitjana" indicaria el canvi en les puntuacions dels subjectes entre el moment pretractament i el moment posttractament (recordem que en el cas dels subjectes del grup control això equivaldria al pas del temps que dura el programa per al grup tractament). S'ha fet la resta de les puntuacions post a les pre. Per tant, diferències positives significarien augments en les puntuacions posttractament i les negatives reducció de les puntuacions.

En conjunt, les puntuacions es van mantenir molt estables, amb canvis en les puntuacions molt petits encara que en el sentit esperat per a la majoria d'eines. Cal recordar que les pons de partida no semblaven problemàtiques en general (vegeu apartat 5.2.1). El **canvi va ser estadísticament significatiu al grup tractament** per a les escales:

- Assumir el pitjor de la seva conducta (HIT-Q, *conseqüència*): reducció de les cognicions vinculades a atribucions hostils als altres, considerar el pitjor escenari com a inevitable o assumir que una mala situació és permanent.
- Impulsivitat motora (BIS-11): reducció de la impulsivitat conductual.
- Supressió emocional (ERQ): augment de la restricció d'expressions emocionals.
- Reavaluació cognitiva (ERQ): augment de las estratègies de canvi de pensament per a modular les emocions.
- Presa de perspectiva (empatia IRI): augment de la consideració del punt de vista dels altres.
- Expressió d'enuig (habilitat EHS): augment de l'habilitat d'expressar adequadament la disconformitat.
- Dir no (habilitat EHS): augment de la habilitat per a dir no o tallar interaccions no desitjades.

- Precontemplació (URICA): reducció de la puntuació en la fase de no consciència de problema (i, per tant, no motivació pel canvi).
- Expressió interna de la ira (STAXI): reducció de l'experimentació de la ira, però no expressió de la mateixa (és a dir, supressió).
- Control extern de la ira (STAXI): augment de l'evitació de l'expressió d'ira, evitant manifestar-la cap a persones o objectes.
- L'índex expressió de la ira (STAXI): reducció de l'expressió general d'ira.

Tots els canvis s'haurien donat en la direcció esperada i desitjada conforme als objectius del tractament. A més, malgrat no ser estadísticament significatives va haver-hi millores en el sentit desitjat amb puntuacions menors en distorsions, menor impulsivitat, major empatia, més habilitats, menor ira, i més estratègies de solució de problemes adequades i menys inadequades.

Al **grup control** hi va haver canvis significatius en assumir el pitjor (conseqüència HIT-Q, reducció), supressió emocional (ERQ, augment), preocupació empàtica (IRI, reducció), peticions de l'EHS (habilitats, reducció), control extern de la ira (augment). El canvi en conjunt en aquest grup va ser menor i, a més, en sentits heterogenis (amb millores i empitjoraments de puntuacions).

Del protocol, a més, una de les variables amb canvis tindria una lectura particular. Es tracta de la dimensió "Supressió Emocional" de l'ERQ. En població general o clínica es considera una estratègia de gestió emocional poc recomanable o, fins i tot, relacionada amb alguns trastorns. No obstant això, tant en context penitenciari en conjunt, com dins del programa per a la violència en particular, el control emocional (encara que sigui en forma de supressió) pot ser una cosa considerada desitjable en tractar-se de subjectes amb problemes d'expressió violenta. Per això, encara que el sentit de la puntuació no sigui el desitjat a la comunitat, si és l'esperable en el context de l'estudi.

No obstant això, les grandàries de l'efecte (*d* de Cohen) per a aquestes diferències significatives van ser petites en conjunt, excepte per a la variable "Supressió emocional" on tots dos grups (control i tractament) van obtenir diferències en les seves puntuacions amb una grandària de l'efecte gran. La

grandària de l'efecte és la magnitud estadística de la diferència entre la mitjana del grup control i la del grup tractament, més enllà de les puntuacions observades a simple vista (les mitjanes).

També cal assenyalar que malgrat produir-se aquests canvis significatius entre la puntuació pre i post (en el grup tractament en concret), la comparació de les puntuacions post entre tots dos grups només va mostrar diferències estadísticament significatives en les puntuacions d'ira. Això podria tenir diferents causes, com els rangs de puntuacions possibles en les eines o que malgrat existir canvis intragrup, això no implica diferències entre grups. En qualsevol dels casos, caldria fer una consideració més clínica per a comprendre en quina mesura el canvi està produint un impacte rellevant en els casos.

Taula 10. Canvi pre/post grup tractament vs. grup control

	grup	Diferències emparellades										t/z ¹	gl	Sig. (bil)	d	h
		PRE		POST		CANVI		Media error estàndard	95% IC							
		M	DT	M	DT	M	DT		Inf.	Sup.						
AUTOESTIMA	T	30,55	4,21	30,84	4,16	0,29	4,46	0,62	-0,96	1,55	-0,36	50	,722			
	C	31,57	4,48	31,67	5,74	0,10	4,36	0,67	-1,26	1,45	0,22	41	,824			
Locus	T	8,1	3,95	7,58	3,25	-0,52	3,81	0,53	-1,58	0,54	-0,56	51	,573			
	C	8,40	3,79	8,40	3,99	0,00	3,32	0,51	-1,04	1,04	0,19	41	,844			
Self	T	4,23	2,45	3,50	1,59	-0,73	2,38	0,33	-1,39	-0,07	-1,82	51	,068			
	C	4,29	2,02	3,90	2,35	-0,38	2,25	0,35	-1,08	0,32	-,946	41	,344			
Minimització	T	5,12	2,59	4,73	2,43	-0,39	2,33	0,32	-1,03	0,26	-1,31	51	,189			
	C	4,81	2,1	5	2,08	0,19	2,22	0,34	-0,50	0,88	0,52	41	,605			
Conseqüències	T	7,27	3,24	6,17	2,79	-1,10	2,62	0,36	-1,83	-0,37	-2,80	51	,005	,418	,415	
	C	7,95	3,13	6,90	3,24	-1,05	2,34	0,36	-1,78	-0,32	-2,83	41	,005	,448	,444	
No planejada	T	9,88	2,59	9,56	2,8	-0,33	2,50	0,35	-1,02	0,37	-0,96	51	,338			
	C	9,95	2,78	9,26	2,36	-0,69	2,62	0,40	-1,51	0,13	-1,53	41	,125			
Motora	T	9	2,57	7,96	2,19	-1,04	2,57	0,36	-1,76	-0,32	-2,59	51	,010	,403	,415	
	C	9,29	2,61	8,64	2,55	-0,64	2,61	0,40	-1,46	0,17	-1,59	41	,111			
Atencional	T	10,42	3,27	9,90	3,02	-0,52	2,87	0,40	-1,32	0,28	-1,23	51	,218			
	C	10,07	3,27	10,29	3,1	0,21	2,67	0,41	-0,62	1,05	-0,77	41	,442			
DS_TOTAL	T	10,47	3,23	11	3,14	0,53	3,16	0,44	-0,36	1,42	1,20	50	,237			
	C	10,38	3,79	10,69	3,63	0,31	3,22	0,50	-0,69	1,31	0,62	41	,537			

		Diferències emparellades															
		grup	PRE		POST		CANVI		Media error estàndard	95% IC		t/z ¹	gl	Sig. (bil)	d	h	
			M	DT	M	DT	M	DT		Inf.	Sup.						
ERQ	Supr_emocional	T	10,85	3,74	13,09	4,31	3,05	3,83	0,53	1,99	4,12	5,75	51	,024	,798	,792	
		C	11,17	4,16	14,38	5,05	3,21	3,61	0,55	2,08	4,34	5,76	41	,001	,890	,882	
	Reava_cognitiva	T	23,73	7,05	26,65	5,41	2,92	9,07	1,25	0,39	5,44	-2,17	52	,001	,322	,320	
		C	26,67	5,66	26,14	6,28	-0,5	5,61	0,86	-2,27	1,22	-3,78	41	,706			
EMPATIA IRI	Perspectiva	T	23,9	6,06	25,56	4,66	1,65	4,93	0,68	0,28	3,03	2,42	51	,019	,335	,333	
		C	24,67	5,29	24,5	6,05	-0,17	3,80	0,59	-1,35	1,02	-0,28	41	,778			
	Preocupació	T	24,65	5,9	25,83	4,66	1,17	5,26	0,73	-0,29	2,64	1,61	51	,114			
		C	26,74	4,98	24,67	5,82	-2,07	5,17	0,80	-3,68	-0,46	-2,60	41	,013	,400	,397	
	Malestar	T	16,67	5,24	15,63	4,17	-1,04	4,35	0,60	-2,25	0,17	-1,72	51	,091			
		C	16,24	5,13	15,38	5,16	-0,86	5,31	0,82	-2,51	0,80	-1,05	41	,301			
	HABILITATS SOCIALS EHS	Situacions socials	T	17,39	3,88	17,29	4,02	-0,10	4,46	0,63	-1,35	1,16	-0,12	50	,902		
			C	17,85	4,33	17,85	4,42	0,00	2,92	0,46	-0,92	0,92	0,47	40	,962		
Enuig_disconfor		T	9,98	2,634	10,88	2,59	0,90	2,63	0,37	0,16	1,64	-2,50	50	,012	,344	,341	
		C	10,24	2,96	10,54	3,27	0,29	2,56	0,40	-0,52	1,10	0,90	40	,369			
Dir_no		T	5,37	1,90	6,00	1,65	0,63	2,11	0,30	0,03	1,22	-2,18	50	,029	,298	,296	
		C	5,54	2,96	5,44	1,95	-0,10	1,53	0,24	-0,58	0,39	-0,09	40	,926			
Peticions		T	7,41	2,18	7,92	2,18	0,51	2,41	0,34	-0,17	1,19	-1,33	50	,184			
		C	8,02	2,35	7,34	2,15	-0,68	1,86	0,29	-1,27	-0,10	-2,23	40	,026	,367	,363	
EHS_total		T	39,98	8,14	42,10	8,35	2,12	10,28	1,44	-0,77	5,01	1,47	50	,147			
		C	41,66	9,15	41,17	9,87	-0,49	5,55	0,87	-2,24	1,26	-0,56	40	,576			
MOTIVACIÓ PEL CANVI URICA-2	Precon	T	8,88	3,39	7,75	3,19	-1,14	3,64	0,50	-2,15	-0,12	-2,19	51	,028	,312	,310	
		C	8,1	2,94	8,6	3,22	0,50	3,23	0,50	-0,51	1,51	1,05	41	,293			
	Cont	T	16,42	2,83	16,85	3,11	0,42	3,00	0,42	-0,41	1,26	-0,65	51	,515			
		C	15,64	3,12	15,86	3,26	0,21	3,03	0,47	-0,73	1,16	-0,95	41	,343			
	Acci	T	16,73	2,46	16,96	2,43	0,23	2,78	0,39	-0,54	1,01	-0,47	51	,638			
		C	16,12	2,86	16,67	2,75	0,55	3,17	0,49	-0,44	1,54	-0,89	41	,372			
	Mant	T	13,04	3,98	13,35	3,7	0,31	4,18	0,58	-0,86	1,47	0,53	51	,598			
		C	12,39	4,22	11,9	4,48	-0,49	4,89	0,76	-2,03	1,06	-0,64	40	,527			
	Motivació_global	T	9,851	2,21	9,326 ₉	2,03	-0,52	2,29	0,32	-1,16	0,11	-1,65	51	,104			
		C	8,91	2,15	8,97	2,21	0,06	2,19	0,34	-0,63	0,75	0,18	40	,859			
IRA STAXI-2	Temp	T	8,73	3,77	7,69	2,53	-1,04	3,98	0,55	-2,15	0,07	-1,41	51	,158			
		C	8,5	3,4	8,33	3,21	-0,17	2,85	0,44	-1,06	0,72	-0,34	41	,731			
	Reacc	T	11,1	3,73	10,25	3,62	-0,85	3,81	0,53	-1,91	0,21	-1,60	51	,115			
		C	11,29	3,61	11,02	3,95	-0,27	2,45	0,38	-1,04	0,51	-0,70	40	,487			

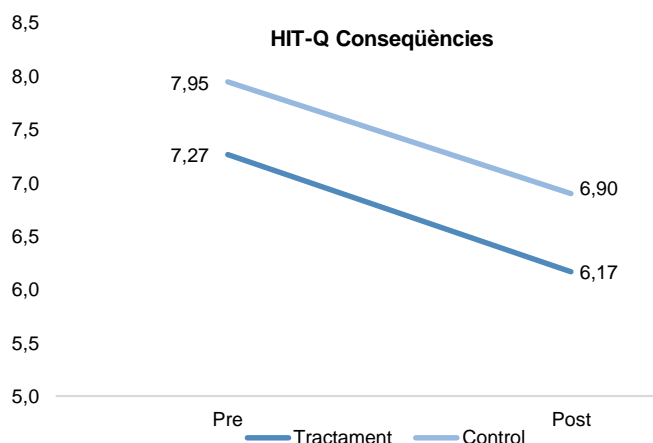
	grup	Diferències emparellades										t/z ¹	gl	Sig. (bil)	d	h
		PRE		POST		CANVI		Media error estàndard	95% IC							
		M	DT	M	DT	M	DT		Inf.	Sup.						
SOLUCIÓ DE PROBLEMES SP	RASGO	T	19,83	6,79	17,94	5,4	-1,89	6,85	0,95	-3,79	0,02	-1,76	51	,078		
	C	19,88	6,38	19,39	6,53	-0,49	4,12	0,64	-1,79	0,81	-0,94	40	,348			
	Exp_Ext	T	9,42	3,33	10,21	3,08	0,79	3,73	0,52	-0,25	1,83	-1,38	51	,166		
	C	10,76	3,3	10,79	3,65	0,02	3,17	0,49	-0,96	1,01	-0,49	41	,627			
	Exp_Int	T	13,15	3,8	11,42	3,49	-1,73	4,22	0,59	-2,91	-0,56	-2,96	51	,005	,410	,407
	C	12,64	4,07	13,12	3,71	0,48	2,93	0,45	-0,44	1,39	1,05	1,05	41	,299		
	Cont_Ext	T	18,65	3,77	18,94	4,99	0,29	4,57	0,63	-0,98	1,56	-3,27	51	,001	,063	,063
	C	17,1	4,62	17,33	4,8	0,24	3,84	0,59	-0,96	1,43	2,34	2,34	41	,019	,062	,061
	Cont_Int	T	16,77	4,35	17,94	4,84	1,17	4,81	0,67	-0,16	2,51	1,76	51	,084		
	C	17,17	4,55	17,44	4,42	0,27	4,52	0,71	-1,16	1,70	0,38	0,38	40	,706		
	IEI	T	23,94	10,53	19,96	10,59	-3,98	9,99	1,39	-6,76	-1,20	-2,87	51	,006	,399	,396
	C	25,39	12,43	24,83	11,66	-0,56	8,21	1,28	-3,15	2,03	-0,44	-0,44	40	,664		
	Positiu	T	13,98	3,66	14,48	4,25	0,50	4,31	0,60	-0,70	1,70	0,92	51	,357		
	C	14,88	3,42	15,31	3,23	0,43	3,70	0,57	-0,73	1,58	-0,65	-0,65	41	,518		
	Negatiu	T	7,51	4,95	7,04	4,26	-0,47	5,31	0,74	-1,96	1,02	-0,32	50	,752		
	C	7,38	4,98	7	4,51	-0,38	3,29	0,51	-1,41	0,64	-0,75	-0,75	41	,454		
	Racional	T	13,06	4,07	13,71	4,46	0,65	4,79	0,67	-0,68	1,99	0,98	51	,330		
	C	13,22	3,75	13,37	3,86	0,15	3,82	0,60	-1,06	1,35	0,25	0,25	40	,807		
	Impulsiu	T	6,83	4,28	5,69	3,91	-1,14	4,09	0,57	-2,27	0,00	-1,82	51	,069		
	C	6,98	4,44	6,69	4,22	-0,29	3,54	0,55	-1,39	0,82	-0,75	-0,75	41	,454		
Evitatiu	T	6,29	4,11	5,42	4,65	-0,87	4,87	0,68	-2,22	0,49	-1,34	51	,182			
C	6,32	4,09	6,9	4,45	0,59	3,53	0,55	-0,53	1,70	1,53	1,53	40	,126			

¹t student o U Mann Whitney (z) segons si la variable té supòsits de normalitat.

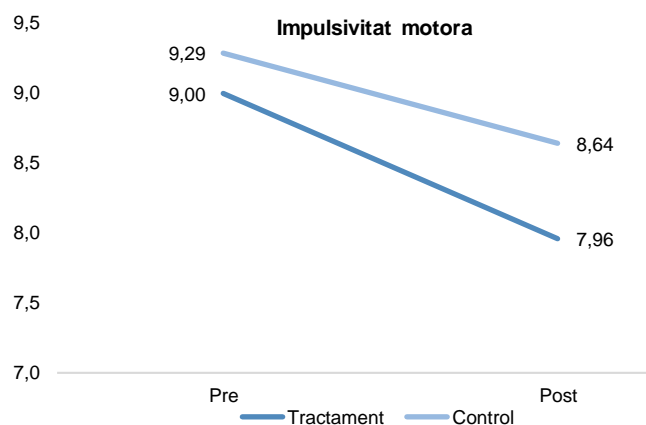
Gràfiques de les variables amb diferència pre/post significatives

En les següents gràfiques es pot observar el sentit dels canvis significatius produïts entre l'avaluació en el moment pretractament i en el posttractament. La direcció del canvi en el grup de tractament sempre es dona en la direcció desitjada, mentre que el canvi significatiu en la variable "Preocupació empàtica" del grup control es dona en sentit oposat al desitjat (menys nivell en el moment post). El grup control també empitjora en les variables "d'habilitats socials (EHS)" i augmenta l'expressió d'ira interna (encara que es mantingui estable en l'índex global d'expressió de la ira).

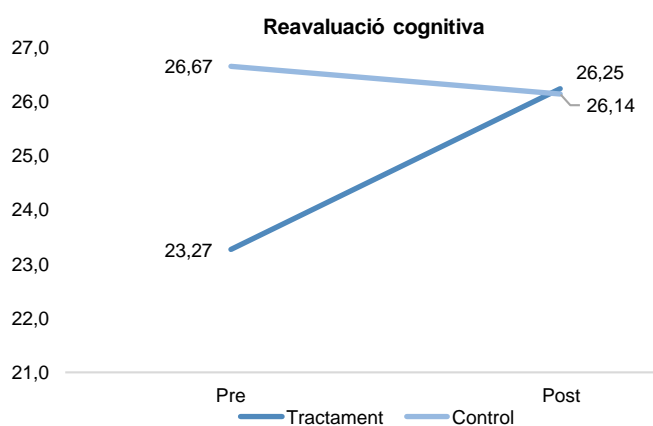
Gràfic 6. Variació pre/post entre grups en conseqüències del HIT-Q

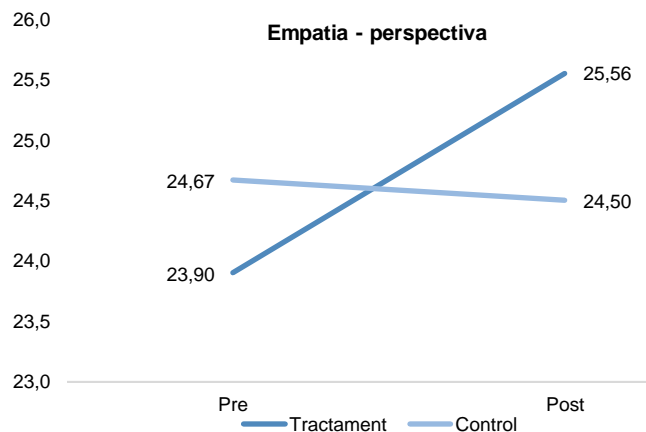
Gràfic 7. Variació pre/post entre grups en impulsivitat motora

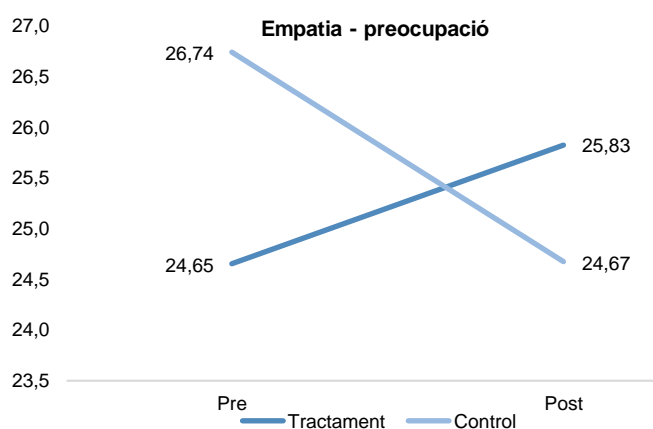
Gràfic 8. Variació pre/post entre grups en reavaluació cognitiva

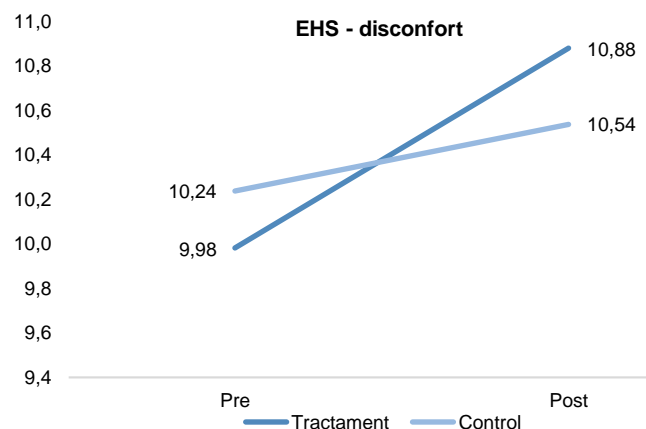
Gràfic 9. Variació pre/post entre grups en empatia (perspectiva)

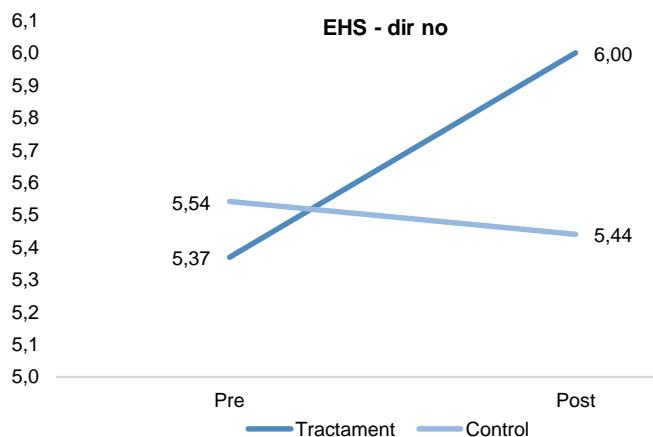
Gràfic 10. Variació pre/post entre grups en preocupació empàtica

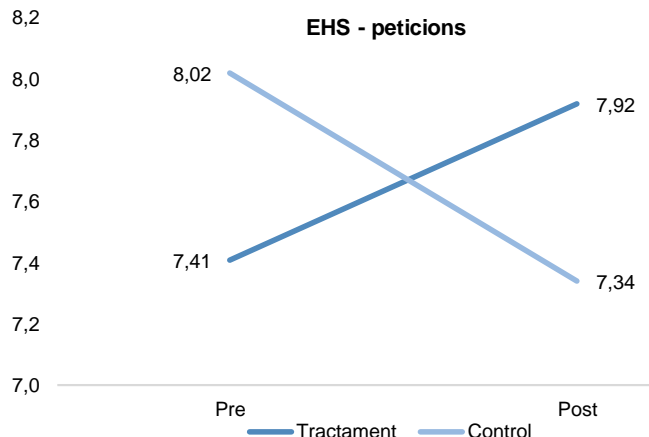
Gràfic 11. Variació pre/post entre grups en disconfort (EHS)

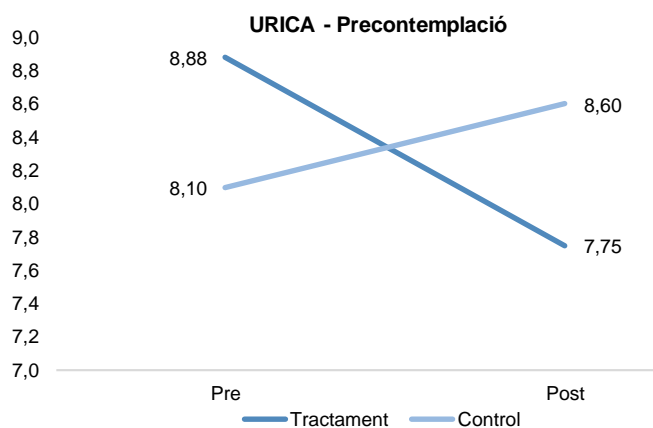
Gràfic 12. Variació pre/post entre grups en "dir no" (EHS)

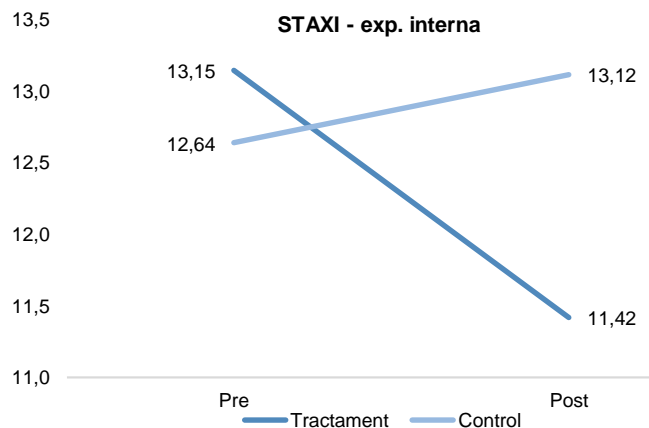
Gràfic 13. Variació pre/post entre grups en peticions (EHS)

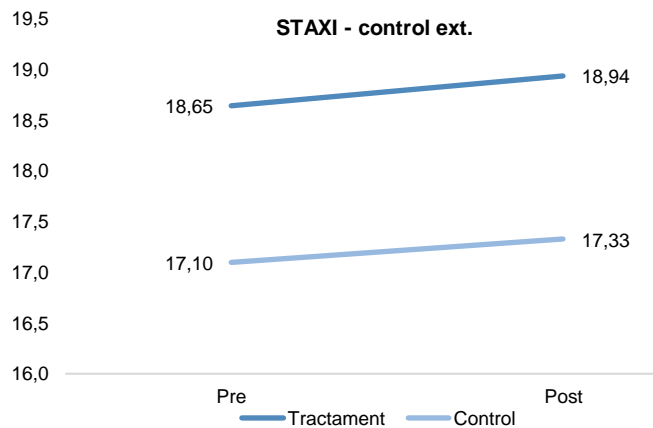
Gràfic 14. Variació pre/post entre grups en precontemplació (URICA)

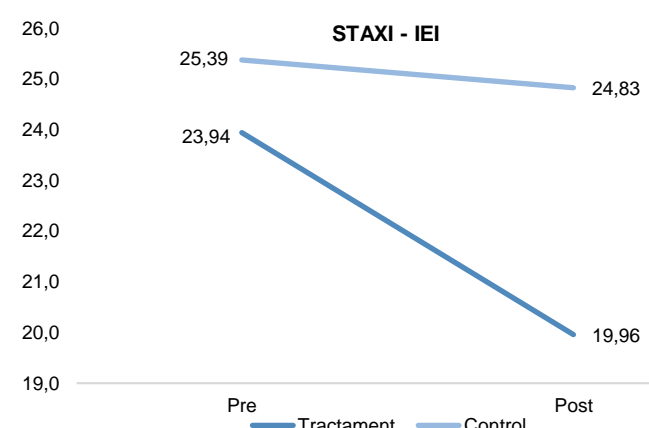
Gràfic 15. Variació pre/post entre grups en expressió interna de la ira (STAXI)

Gràfic 16. Variació pre/post entre grups en control extern de l'ira (STAXI)

Gràfic 17. Variació pre/post entre grups en índex d'expressió de la ira (STAXI)

5.4.2. Autoestima

En el cas de l'autoestima (taula 11), podem comprovar també si va haver-hi un canvi en els nivells estimats amb els punts de tall de l'eina.

Taula 11. Nivells pre i post d'autoestima al total de la mostra

	PRE (N= 94)		POST (N= 93)	
	N	%	N	%
Baixa	11	11,7	7	7,4
Mitjana	20	21,3	31	33,0
Alta	63	67,0	55	58,5
Total	94	100	93	98,9

Un 58,5% dels subjectes tenien una autoestima alta, un 33,3% mitjana i un 7,4% baixa al finalitzar l'estudi. En conjunt, només el 18,2% dels que la tenien baixa a l'inici (PRE) no van millorar. El 26,3% dels que la tenien mitjana la van millorar a alta i un 10,5% la van empitjorar a baixa. I dels que la tenien alta, el 73% la va mantenir al mateix nivell.

En el cas dels participants en programes, els subjectes amb autoestima baixa (n=2) la van millorar, els que la tenien mitjana en cap cas van empitjorar i en el 27,3% la van augmentar, i en el cas de l'autoestima alta en un 72,7% es va mantenir aquest nivell, sent només un cas qui la va baixar fins al nivell baix.

En el cas del grup control, el 50% dels que tenien la autoestima baixa es va mantenir, el 25% dels que la tenien mitjana va empitjorar, i el 26,7% dels que la tenien alta van empitjorar. En conjunt, per tant, va haver-hi menor millora en els nivells baixos i mitjans comparat amb el grup tractament, encara que per la distribució de dades no podem parlar de nivells de significació.

Positiu	Manteniment	Negatiu
---------	-------------	---------

Taula 12. Autoestima pre/post total de la mostra

				Baixa	POST Mitja	Alta	Total PRE
PRE	Baixa	n		2	5	4	11
		%		18,2%	45,5%	36,4%	
	Mitja	n		2	12	5	19
		%		10,5%	63,2%	26,3%	
	Alta	n		3	14	46	63
		%		4,8%	22,2%	73,0%	
Total	Total post		7	31	55	93	
			%	7,5%	33,3%	59,1%	100,0%

Taula 13. Autoestima pre/post grup tractament

				Baixa	POST Mitja	Alta	Total PRE
PRE	Baixa	n		0	4	3	7
		%		0,0%	57,1%	42,9%	
	Mitja	n		0	8	3	11
		%		0,0%	72,7%	27,3%	
	Alta	n		1	8	24	33
		%		3,0%	24,2%	72,7%	
Total	Total POST		1	20	30	51	
			%	2,0%	39,2%	58,8%	

Taula 14. Autoestima pre/post grup control

				Auto_nivel_post			Total PRE
				Baixa	Mitja	Alta	
Autoes_nivel	Baixa	n		2	1	1	4
		%		50,0%	25,0%	25,0%	
	Mitja	n		2	4	2	8
		%		25,0%	50,0%	25,0%	
	Alta	n		2	6	22	30
		%		6,7%	20,0%	73,3%	
Total	Total POST		6	11	25	42	
			%	14,3%	26,2%	59,5%	

5.4.3. Canvi en indicadors posttractament del *RisCanvi* (tractament vs. control)

A l'hora d'analitzar les diferències pretractament/posttractament en les variables del *RisCanvi* es van seleccionar només aquells factors amb possibilitat de canvi gràcies a la intervenció o el pas del temps (principalment variables clíniques). Pel tipus d'anàlisi i variables, a més, en aquesta secció es comparen les diferències entre el grup tractament i el control en les prevalences posttractament, tenint en compte l'absència de diferències en les variables aquí analitzades entre tots dos grups en el moment pretractament. Per a simplificar la comparació, les categories de resposta s'han dicotomitat (vegeu taula 15) agrupant la presència i la presència parcial com a "Sí" i l'absència com a "No". Solament es va poder analitzar els casos amb un nou *RisCanvi* amb data posttractament (43 del grup tractament i 29 del control).

En la comparació de grups en la segona avaluació amb el *RisCanvi* (Taula 16) es van donar tres diferències estadísticament significatives als factors: 34. *Resposta limitada o nul·la al tractament*; 38. *Actituds procriminals o valors antisocials*; i 43. *Irresponsabilitat*.

Taula 15. Diferències en prevalences de variables del *RisCanvi* pretractament amb resposta dicotomitada

		G. Tractament		G. Control		chi	gl	p
		N	%	N	%			
RC11_pre_dico	No	31	72,09	21	77,78	,281	1	,596
	Sí	12	27,91	6	22,22			
RC12_pre_dico	No	15	34,88	7	25,93	,618	1	,432
	Sí	28	65,12	20	74,07			
RC13_pre_dico	No	39	90,70	25	92,59	,076	1	,783
	Sí	4	9,30	2	7,41			
RC14_pre_dico	No	26	60,47	22	81,48	3,339	1	,065
	Sí	17	39,53	5	18,52			
RC15_pre_dico	No	39	90,70	26	96,30	,784	1	,376
	Sí	4	9,30	1	3,70			
RC21_pre_dico	No	14	32,56	9	33,33	,005	1	,946
	Sí	29	67,44	18	66,67			
RC34_pre_dico	No	11	25,58	3	11,11	2,171	1	,141
	Sí	32	74,42	24	88,89			
RC35_pre_dico	No	23	53,49	17	62,96	,608	1	,436
	Sí	20	46,51	10	37,04			

		G. Tractament		G. Control		chi	gl	p																																																																																																																																																																															
		N	%	N	%																																																																																																																																																																																		
RC36_pre_dico	No	17	39,53	9	33,33	,273	1	,601																																																																																																																																																																															
	Sí	26	60,47	18	66,67				RC37_pre_dico	No	31	72,09	19	70,37	,024	1	,877	Sí	12	27,91	8	29,63	RC38_pre_dico	No	7	16,28	2	7,41	1,165	1	,280	Sí	36	83,72	25	92,59	RC40_pre_dico	No	25	58,14	12	44,44	1,248	1	,264	Sí	18	41,86	15	55,56	RC41_pre_dico	No	14	32,56	13	48,15	1,701	1	,192	Sí	29	67,44	14	51,85	RC42_pre_dico	No	10	23,26	10	37,04	1,543	1	,214	Sí	33	76,74	17	62,96	RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556	Sí	29	67,44	20	74,07	Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig	14	32,56	14	51,85	Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81	Mig	9	20,93	12	44,44	Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15	Mig	7	16,28	6	22,22	Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52	Mig	11	25,58	12	44,44	Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig
RC37_pre_dico	No	31	72,09	19	70,37	,024	1	,877																																																																																																																																																																															
	Sí	12	27,91	8	29,63				RC38_pre_dico	No	7	16,28	2	7,41	1,165	1	,280	Sí	36	83,72	25	92,59	RC40_pre_dico	No	25	58,14	12	44,44	1,248	1	,264	Sí	18	41,86	15	55,56	RC41_pre_dico	No	14	32,56	13	48,15	1,701	1	,192	Sí	29	67,44	14	51,85	RC42_pre_dico	No	10	23,26	10	37,04	1,543	1	,214	Sí	33	76,74	17	62,96	RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556	Sí	29	67,44	20	74,07	Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix		13	30,23	4	14,81	Mig				9	20,93	12	44,44	Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63		1,029	2	,598	Baix	26				60,47	13	48,15	Mig	7	16,28	6	22,22	Reincidència violenta (REVI)	Alt		19	44,19	10	37,04	2,886				2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52	Mig	11	25,58		12	44,44	Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8				18,60	6	22,22	,140	2	,932
RC38_pre_dico	No	7	16,28	2	7,41	1,165	1	,280																																																																																																																																																																															
	Sí	36	83,72	25	92,59				RC40_pre_dico	No	25	58,14	12	44,44	1,248	1	,264	Sí	18	41,86	15	55,56	RC41_pre_dico	No	14	32,56	13	48,15	1,701	1	,192	Sí	29	67,44	14	51,85	RC42_pre_dico	No	10	23,26	10	37,04	1,543	1	,214	Sí	33	76,74	17	62,96	RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556	Sí	29	67,44	20	74,07	Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81		Mig	9	20,93	12	44,44				Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15		Mig	7	16,28	6	22,22	Reincidència violenta (REVI)				Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52		Mig	11	25,58	12	44,44	Trencament de condemna (TRCO)		Alt	8	18,60			6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig		17	39,53	10	37,04							
RC40_pre_dico	No	25	58,14	12	44,44	1,248	1	,264																																																																																																																																																																															
	Sí	18	41,86	15	55,56				RC41_pre_dico	No	14	32,56	13	48,15	1,701	1	,192	Sí	29	67,44	14	51,85	RC42_pre_dico	No	10	23,26	10	37,04	1,543	1	,214	Sí	33	76,74	17	62,96	RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556	Sí	29	67,44	20	74,07	Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81		Mig	9	20,93	12	44,44				Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15		Mig	7	16,28	6	22,22				Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13		30,23	5	18,52	Mig	11	25,58	12	44,44				Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18		41,86	11	40,74	Mig	17	39,53	10	37,04																					
RC41_pre_dico	No	14	32,56	13	48,15	1,701	1	,192																																																																																																																																																																															
	Sí	29	67,44	14	51,85				RC42_pre_dico	No	10	23,26	10	37,04	1,543	1	,214	Sí	33	76,74	17	62,96	RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556	Sí	29	67,44	20	74,07	Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81		Mig	9	20,93	12	44,44				Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15		Mig	7	16,28	6	22,22				Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52		Mig	11	25,58	12	44,44				Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	17	39,53	10	37,04																																			
RC42_pre_dico	No	10	23,26	10	37,04	1,543	1	,214																																																																																																																																																																															
	Sí	33	76,74	17	62,96				RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556	Sí	29	67,44	20	74,07	Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81		Mig	9	20,93	12	44,44				Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15		Mig	7	16,28	6	22,22				Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52		Mig	11	25,58	12	44,44				Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	17	39,53	10	37,04																																																	
RC43_pre_dico	No	14	32,56	7	25,93	,347	1	,556																																																																																																																																																																															
	Sí	29	67,44	20	74,07				Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81		Mig	9	20,93	12	44,44				Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15		Mig	7	16,28	6	22,22				Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52		Mig	11	25,58	12	44,44				Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74		Mig	17	39,53	10	37,04																																																															
Violència autodirigida (VIAU)	Alt	11	25,58	2	7,41	4,498	2	,105																																																																																																																																																																															
	Baix	18	41,86	11	40,74																																																																																																																																																																																		
	Mig	14	32,56	14	51,85				Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086	Baix	13	30,23	4	14,81	Mig	9	20,93	12	44,44	Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15	Mig	7	16,28	6	22,22	Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52	Mig	11	25,58	12	44,44	Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig	17	39,53	10	37,04																																																																																																			
Violència intrainstitucional (VIIN)	Alt	21	48,84	11	40,74	4,918	2	,086																																																																																																																																																																															
	Baix	13	30,23	4	14,81																																																																																																																																																																																		
	Mig	9	20,93	12	44,44				Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598	Baix	26	60,47	13	48,15	Mig	7	16,28	6	22,22	Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52	Mig	11	25,58	12	44,44	Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig	17	39,53	10	37,04																																																																																																																						
Reincidència delictes general (REGE)	Alt	10	23,26	8	29,63	1,029	2	,598																																																																																																																																																																															
	Baix	26	60,47	13	48,15																																																																																																																																																																																		
	Mig	7	16,28	6	22,22				Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236	Baix	13	30,23	5	18,52	Mig	11	25,58	12	44,44	Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig	17	39,53	10	37,04																																																																																																																																									
Reincidència violenta (REVI)	Alt	19	44,19	10	37,04	2,886	2	,236																																																																																																																																																																															
	Baix	13	30,23	5	18,52																																																																																																																																																																																		
	Mig	11	25,58	12	44,44				Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932	Baix	18	41,86	11	40,74	Mig	17	39,53	10	37,04																																																																																																																																																												
Trencament de condemna (TRCO)	Alt	8	18,60	6	22,22	,140	2	,932																																																																																																																																																																															
	Baix	18	41,86	11	40,74																																																																																																																																																																																		
	Mig	17	39,53	10	37,04																																																																																																																																																																																		

Taula 16. Diferències en prevalències de variables del *RisCanvi* posttractament, amb resposta dicotomitzada

		G. Tractament		G. Control		chi	gl	p																																																																																																																																																																																																																																																																							
		N	%	N	%																																																																																																																																																																																																																																																																										
10. Conflictes amb altres interns	No	30	71,4	18	69,2	,037	1	,847																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	12	28,6	8	30,8				11. Incompliment de mesures penals	No	27	64,3	21	77,8	1,413	1	,235	Sí	15	35,7	6	22,2	12. Expedients disciplinaris	No	13	30,2	6	22,2	,538	1	,463	Sí	30	69,8	21	77,8	13. Evasions o fugues	No	38	88,4	23	85,2	,150	1	,698	Sí	5	11,6	4	14,8	14. Regressió de grau	No	27	62,8	20	76,9	1,490	1	,222	Sí	16	37,2	6	23,1	15. Trencament de permisos	No	39	90,7	26	96,3	,784	1	,376	Sí	4	9,3	1	3,7	21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400	Sí	26	60,5	19	70,4	34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1	Mig	11	25,6	8	29,6	Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2	Mig	14	32,9	14	51,9	Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9	Mig
11. Incompliment de mesures penals	No	27	64,3	21	77,8	1,413	1	,235																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	15	35,7	6	22,2				12. Expedients disciplinaris	No	13	30,2	6	22,2	,538	1	,463	Sí	30	69,8	21	77,8	13. Evasions o fugues	No	38	88,4	23	85,2	,150	1	,698	Sí	5	11,6	4	14,8	14. Regressió de grau	No	27	62,8	20	76,9	1,490	1	,222	Sí	16	37,2	6	23,1	15. Trencament de permisos	No	39	90,7	26	96,3	,784	1	,376	Sí	4	9,3	1	3,7	21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400	Sí	26	60,5	19	70,4	34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix		14	32,6	6	22,2	Mig				14	32,9	14	51,9	Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8		1,631	2	,442	Baix	24				55,8	14	51,9	Mig	9	20,9
12. Expedients disciplinaris	No	13	30,2	6	22,2	,538	1	,463																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	30	69,8	21	77,8				13. Evasions o fugues	No	38	88,4	23	85,2	,150	1	,698	Sí	5	11,6	4	14,8	14. Regressió de grau	No	27	62,8	20	76,9	1,490	1	,222	Sí	16	37,2	6	23,1	15. Trencament de permisos	No	39	90,7	26	96,3	,784	1	,376	Sí	4	9,3	1	3,7	21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400	Sí	26	60,5	19	70,4	34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3															
13. Evasions o fugues	No	38	88,4	23	85,2	,150	1	,698																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	5	11,6	4	14,8				14. Regressió de grau	No	27	62,8	20	76,9	1,490	1	,222	Sí	16	37,2	6	23,1	15. Trencament de permisos	No	39	90,7	26	96,3	,784	1	,376	Sí	4	9,3	1	3,7	21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400	Sí	26	60,5	19	70,4	34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																													
14. Regressió de grau	No	27	62,8	20	76,9	1,490	1	,222																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	16	37,2	6	23,1				15. Trencament de permisos	No	39	90,7	26	96,3	,784	1	,376	Sí	4	9,3	1	3,7	21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400	Sí	26	60,5	19	70,4	34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																											
15. Trencament de permisos	No	39	90,7	26	96,3	,784	1	,376																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	4	9,3	1	3,7				21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400	Sí	26	60,5	19	70,4	34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																									
21. Absència de plans viables de futur	No	17	39,5	8	29,6	,709	1	,400																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	26	60,5	19	70,4				34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044	Sí	27	62,8	23	85,2	35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																							
34. Resposta limitada o nul·la al tractament	No	16	37,2	4	14,8	4,076	1	,044																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	27	62,8	23	85,2				35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894	Sí	15	34,9	9	33,3	36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																					
35. Trastorn de personalitat	No	28	65,1	18	66,7	,018	1	,894																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	15	34,9	9	33,3				36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395	Sí	21	48,8	16	59,3	37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																			
36. Pobre afrontament d'estrès	No	22	51,2	11	40,7	,723	1	,395																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	21	48,8	16	59,3				37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162	Sí	8	18,6	9	33,3	38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																	
37. Intents o conductes d'autolesió	No	35	81,4	18	66,7	1,957	1	,162																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	8	18,6	9	33,3				38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009	Sí	28	65,1	25	92,6	40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																															
38. Actituds procriminals o valors antisocials	No	15	34,9	2	7,4	6,810	1	,009																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	28	65,1	25	92,6				40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155	Sí	16	38,1	15	55,6	41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																													
40. Temeritat	No	26	61,9	12	44,4	2,025	1	,155																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	16	38,1	15	55,6				41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305	Sí	21	48,8	16	61,5	42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																											
41. Impulsivitat i inestabilitat emocional	No	22	51,2	10	38,5	1,051	1	,305																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	21	48,8	16	61,5				42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401	Sí	34	65,4	26	70,3	43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																																									
42. Hostilitat	No	18	34,6	11	29,7	,235	1	,401																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	34	65,4	26	70,3				43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043	Sí	18	41,9	18	66,7	Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																																																							
43. Irresponsabilitat	No	25	58,1	9	33,3	4,086	1	,043																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Sí	18	41,9	18	66,7				Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933	Baix	22	51,2	13	48,1		Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2		Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9		Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																																																																					
Violència autodirigida POST	Alt	10	23,3	6	22,2	,138	2	,933																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Baix	22	51,2	13	48,1																																																																																																																																																																																																																																																																										
	Mig	11	25,6	8	29,6				Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274	Baix	14	32,6	6	22,2	Mig	14	32,9	14	51,9	Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9	Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																																																																																																	
Violència intrainstitucional POST	Alt	15	34,9	7	25,9	2,587	2	,274																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Baix	14	32,6	6	22,2																																																																																																																																																																																																																																																																										
	Mig	14	32,9	14	51,9				Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442	Baix	24	55,8	14	51,9	Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																																																																																																																				
Reincidència delictes genera POST	Alt	10	23,3	4	14,8	1,631	2	,442																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Baix	24	55,8	14	51,9																																																																																																																																																																																																																																																																										
	Mig	9	20,9	9	33,3																																																																																																																																																																																																																																																																										

		G. Tractament		G. Control		chi	gl	p
		N	%	N	%			
Reincidència violenta POST	Alt	13	30,2	8	29,6	2,504	2	,286
	Baix	18	41,9	7	25,9			
	Mig	12	27,9	12	44,4			
Trencament de condemna POST	Alt	9	20,9	6	22,2	,756	2	,685
	Baix	17	39,5	8	29,6			
	Mig	17	39,5	13	48,2			

5.4.3.1. Canvis als nivells de risc

Malgrat que no es donen diferències respecte a la prevalença de nivells de risc entre grups, en comparar l'estabilitat (taules 17 i 18) en els nivells de risc s'observa que referent a la reincidència violenta un 33,3% dels subjectes del grup control amb risc alt la van reduir, un 41,7% dels de risc mitjà la van reduir (un 8,3% incrementar), el 66,7% dels de risc baix la van mantenir i el 33,3% van incrementar a mitjà. En el grup tractament, el 42,1% dels nivells de risc alt la van reduir; el 45,5% del risc mitjà la van reduir (mentre que el 9,1%, la van augmentar) i el 100% dels nivells de risc baix es van mantenir. Per tant, podem observar com les tendències de reducció de risc són millors en el cas dels subjectes en tractament.

Estabilitat en els nivells de risc

Positiu	Persisteix risc	Empitjorament
---------	-----------------	---------------

Taula 17. Canvi al risc de Reincidència violenta (grup control)

		Reincidència violenta POST			Total	
		Alt	Mig	Baix		
Reincidència violenta (pre)	Alt	n	8	3	1	12
		%	66,7%	25,0%	8,3%	
	Mig	n	1	6	5	12
		%	8,3%	50,0%	41,7%	
	Baix	n	0	1	2	3
		%	0,0%	33,3%	66,7%	
Total	Total pre	9	10	8	27	
	%	28,0%	40,0%	32,0%		

Taula 18. Canvi al risc de Reincidència violenta (grup tractament)

		Reincidència violenta (post)			Total	
		Alt	Mig	Baix		
Reincidència violenta (pre)	Alt	n	11	6	2	19
		%	57,9%	31,6%	10,5%	
	Mig	n	1	5	5	11
		%	9,1%	45,5%	45,5%	
	Baix	n	0	0	13	13
		%	0,0%	0,0%	100,0%	
Total	Total pre	12	11	20	43	
	%	27,9%	25,6%	46,5%		

5.5. Avaluació del desenvolupament de les sessions per part dels professionals

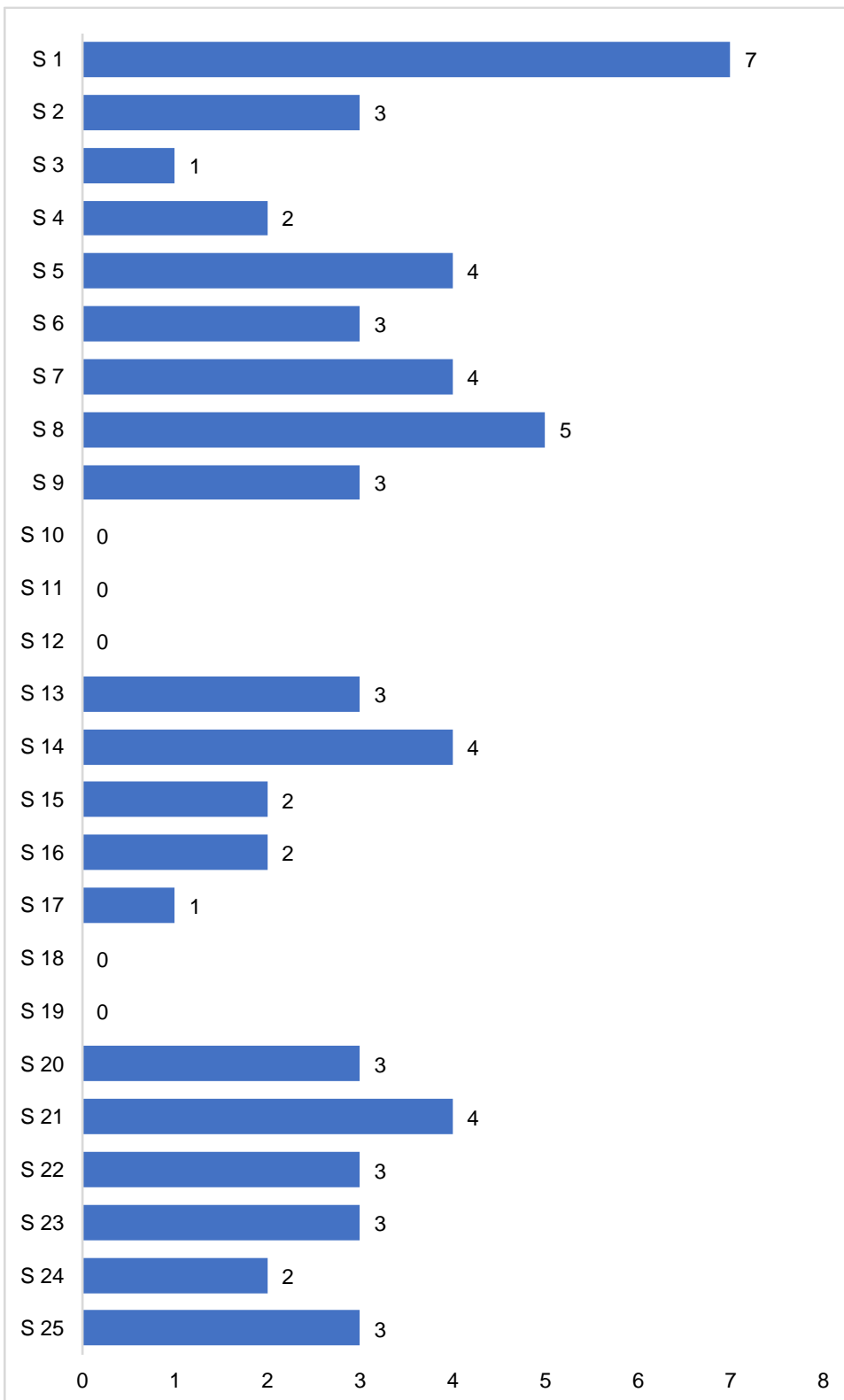
Un objectiu d'interès va ser conèixer l'opinió dels professionals aplicadors dels programes respecte a l'adequació del seu contingut i desenvolupament de les sessions. Per a això, van emplenar un diari de sessions on podien assenyalar els problemes sorgits, el funcionament dels interns participants i possibles suggeriments o propostes de millora.

Els problemes dels professionals amb cada sessió es van codificar de la següent manera: quan es detectava un problema clar del que sol·licitaven una correcció es va valorar amb un 2; quan hi havia un suggeriment de millora davant d'un possible problema o limitació es va valorar amb un 1; quan no hi havia cap problema o només eren indicacions de millora aplicables particularment per algun centre, amb un 0 (p. e. alguna preferència o iniciativa pròpia). A continuació, es resumeixen els resultats derivats del conjunt de diaris dels cinc centres participants (amb un rang possible de problemes per sessió del 0 al 10).

Les sessions amb més consens i acceptació dels seus continguts van ser la 10, 11, 12, 18 i 19, de les quals no es va assenyalar cap inconvenient ni problema en el seu desenvolupament. Per contra, les sessions amb més problemes van ser la 1, 5, 7, 8, 14 i 21. Les restants també van presentar algun tipus de crítica, problema o suggeriment, però en menor mesura. Als següents apartats, es

presenten les observacions dels professionals i els continguts concrets modificables.

Gràfic 18. Índex de problemes amb les sessions 0-10 (més puntuació, més problemes)

5.5.1. Observacions dels professionals

Com a part de l'objectiu del projecte de millora del programa d'intervenció, es van recopilar suggeriments i incidències per a poder incorporar-les a futures millores. A continuació, es resumeixen les principals conclusions derivades de les propostes de millora o suggeriments dels professionals aplicadors dels programes, i a la taula 19 es concreten els suggeriments per sessió.

Correcció i edició del material

- **Millorar el quadern del participant:** els professionals dels centres penitenciaris proposaven refer els quadres a omplir, redactar millor els enunciats, acompanyar amb continguts, articles, esquemes, etc.
- **Adaptar** les dinàmiques i els exemples a l'edat dels interns i a situacions del carrer (hi ha **exemples infantils** que no connecten amb l'exercici: p. e. la sessió 4).
- **Reduir la repetició** en els exercicis (en especial en les sessions 23, 24 i 25).
- **Simplificar** les explicacions (costa entendre el vocabulari).
- El procés de recaiguda no s'entén i no té un guió de com s'ha de fer, és molt repetitiu.
- Reforçar amb material audiovisual les conseqüències, el dany a les víctimes secundàries.

Suggeriments:

- Eliminar el test inicial.
- Afegir alguna sessió sobre reparació del dany (fomentar l'empatia i la responsabilitat).
- **Ampliar** el contingut teòric per als professionals: material audiovisual; exemples pràctics; profunditzar en els conceptes i continguts de les habilitats socials, per exemple.
- Reduir el nombre d'exercicis en algunes sessions (no dona temps en grups tan nombrosos).

- Ampliar el temps dedicat a altres sessions, en especial la sessió 8 (lectura dels fets) i la sessió 9 (anàlisi funcional de la conducta violenta).
- Més sessions, exercicis i material sobre l'empatia.
- Més pes a les repercussions de la conducta violenta.
- Donar-li més importància als esquemes mentals (més continguts, sessions, etc.).
- Introduir al programa els estils de comunicació, associat a les habilitats socials.

Propostes

- Elaborar/plantejar una adaptació del programa per a interns amb dificultats (idiomàtiques, intel·ligència baixa, trastorn mental, etc.).
- Poder afegir una sessió en què es pugui treballar el perdó cap a si mateix.
- Exposar el delicte a l'inici i al final del programa per facilitar la responsabilització i l'empatia.
- Recuperar el model d'anàlisi funcional de la versió anterior del programa.
- Afegir contingut més sensorial (p. e. sessions 10-12 de relaxació).
- Lectura de sentència com un aspecte positiu.

Taula 19. Continguts concrets modificables a cada sessió

Sess. 1	Sess. 2	Sess. 3	Sess. 4	Sess. 5
Eliminar Full d'avaluació de continguts.	Endarrerir autobiografia. No s'entén si es demana amb autobiografia. Millor fer-ho fora de la sessió.	No queda clara la diferència entre violència i agressivitat.	Exemples infantils. Manca material de suport, que es puguin endur per llegir. Les situacions (1-3) de l'activitat no consten al manual de l'intern. Dificultats a l'hora de fer l'ABC, costa identificar emocions, pensaments i conductes.	Corba de la ira: tècnic, no s'entén, fer-la més senzilla. Manca material respecte els senyals de la ira. Els costa identificar "els meus disparadors". La part de l'exercici sobre l'enuig és poc concret i els costa desenvolupar-ho, no entenen què han de posar. Es troba a faltar un petit espai per explicar distorsions cognitives (malgrat que s'abordin més endavant).
Sess. 6	Sess. 7	Sess. 8	Sess. 9	Sess. 10
Costa pensar en les conseqüències de la víctima.	No s'entén el Factor Oportunitat; manca explicació. La història de l'Hugo: molt infantil, no s'identifiquen.	Els mecanismes de defensa no són els que s'han de treballar al DEVI. Canviar mecanismes. Refer la taula "classifico els meus mecanismes de defensa". Se substitueix la redacció del delicte per la lectura del testimoni de sentència.	No dona temps de fer l'AFD de l'Hugo. Mostren dificultats per identificar alguns factors predisposants com l'estil de vida. La majoria presenta dificultats en entendre quins mecanismes de defensa van influir en el seu delicte.	Es proposa fer-la després de les sessions 5 i 6. Els exercicis se centren en la gestió de la ira i diferents interns identifiquen en el delicte altres emocions, la por, l'eufòria... <i>Role playing</i> sobre situacions viscudes durant els últims mesos, on hagin estat capaços de substituir la resposta violenta per una altra.

Sess. 11	Sess.12	Sess. 13	Sess. 14	Sess. 15
Es proposa fer-la després les sessions 5 i 6.	No consideren que es pugui extrapolar la tècnica de la respiració diafragmàtica a algunes de les situacions crítiques viscudes al CP. Afegit: es treballa amb monitora de Mindfulness.	Se substitueix la sessió per la sessió 5 del programa "Gestionant els meus sentiments" (és més completa). Els participants no consideren vàlides aquestes tècniques per controlar els seus estats emocionals en situacions crítiques o d'elevada intensitat. Tècnica de Mindfulness i visualització de la víctima.	L'exercici del cafè no està al quadern del participant. Falta el material de quadern del participant en castellà. Material complementari per explicar les diferents distorsions cognitives. Modificar l'activitat 2, ja que no l'entenien o deixaven molts espais en blanc.	Ampliar el contingut i concretar les distorsions més habituals en el perfil dels participants. No acaben d'identificar-se amb les distorsions cognitives que hi ha al manual.
Sess. 16	Sess. 17	Sess.18	Sess. 19	Sess. 20
Activitat 1 no al quadern del participant. Els exercicis proposats no els motiven. Introduir una sessió de l'estil de comunicació no violenta de Rosenberg. Canviem "la situació d'en Paco i d'en Xavi" per unes altres més adaptades a l'edat dels interns (exemples de nois joves, els troben força ridículs). Afegit: article sobre les autoinstruccions positives per tal de facilitar-ne la comprensió. Afegit: vídeo senzill, molt gràfic de "com ens afecten els pensaments a les nostres cèl·lules."	No hi ha explicació teòrica pels professionals respecte de les habilitats socials. Aprofitem per parlar de la comunicació no verbal, ja que molts participants empen la seva condició física per intimidar o aconseguir respecte.	Afegit: 3 <i>role playing</i> diferents dels proposats pel programa: conflicte entre veïns, entre dos amics i un relacionat amb una entrevista de feina. Afegit: s'introdueixen els estils de comunicació: passiu, assertiu i agressiu (fulls d'actitud segons l'estil). Afegit: vídeo de Küppers de la importància de l'actitud davant de qualsevol situació.	Afegit: video CNV de Marshall B. Rosenberg. Model també interessant per parlar-ne, en delictes violents.	Els exercicis són massa teòrics. Exemples més realistes. Sessió massa llarga. Fer una situació en la qual han sigut víctimes ells. Ampliar material, esdevé poc comprensiu i no connecten massa amb l'exercici (fer més emocional). Conseqüències que poden patir les víctimes de delicte; demanem que redactin, des del punt de vista de la víctima, els fets succeïts.

Sess. 21	Sess.22	Sess. 23	Sess. 24	Sess. 25
<p>Els exercicis són massa teòrics. Exemples més realistes. Manca material de suport i exercicis repetitius o mal explicats, que els costa d'entendre.</p> <p>Costa entendre l'exercici de com hauria de ser, no ho entenen molt bé (el quadrat de negatius i positius). Introduïm carta de perdó a la víctima. De forma voluntària, els interns exposen la carta davant del grup i s'avalua el grau d'empatia.</p>	<p>L'informe de responsabilitat genera dubtes de com s'ha de fer (ho consideren repetitiu).</p> <p>Els punts proposats són repetitius (descriure els fets, descriure la víctima, descriure els danys...). Afegit: carta a la víctima. Reforçar amb material audiovisual. Debat: diferència entre culpa i responsabilitat. Quines accions estic portant a terme perquè no torni a succeir? Quines accions estan destinades a reparar el dany?</p>	<p>Reduir repetició. Sessió molt llarga. No entenen les decisions aparentment irrelevantes. No entenen la part de "Factors d'Oportunitat".</p>	<p>Reduir repetició. Dificultats per comprendre TOTES les activitats proposades.</p> <p>No acaben d'entendre quin exemple posar a l'apartat "Conducta 1".</p>	<p>Reduir repetició. Costa entendre l'exercici de respostes d'afrontament adaptades. Posar l'explicació dels exercicis al quadern de l'intern per tal que els puguin fer de forma més autònoma. En relació amb l'apartat de "Viabilitat" sorgeixen dubtes respecte què han d'escriure i si tan sols és la puntuació el que han de ponderar.</p>

6. Conclusions i línies d'actuació

El present estudi tenia com a objectiu analitzar l'eficàcia i el funcionament del nou "Programa d'intervenció en violència general aplicat a les presons de Catalunya". Es volia comprovar si la participació en el programa produïa canvis en indicadors psicomètrics en els participants (comparats amb un grup de control que no participava en programes) i, també, la percepció dels professionals aplicadors sobre el contingut i funcionament de les sessions.

Canvis en indicadors psicomètrics en els participants

El nou "Programa d'intervenció en violència general" té com a grans eixos i objectius d'intervenció les emocions, les cognicions, les habilitats socials i l'autocontrol. En aquest sentit, en els participants del programa es van produir canvis significatius vinculats a les eines de cognicions, impulsivitat, regulació emocional, empatia, habilitats, ira i estadis de canvi. Aquests canvis, no obstant això, no es van traduir en canvis en el nivell de risc o prevalença de factors de risc mesurats amb el *RisCanvi*. Això es pot deure a l'estabilitat més gran dels criteris emprats per a valorar els factors que componen l'eina o el possible desajustament temporal entre la fase posttractament i la revisió de la valoració de l'eina (va haver-hi casos amb canvis no incorporats en les noves avaluacions del *RisCanvi*, fent necessari el transcurs de més temps perquè el *RisCanvi* reculli aquests canvis conductuals o dimensionals).

Una qüestió detectada també és que malgrat els canvis pre/post en el grup de tractament, les puntuacions de tots dos grups en el moment post no mostraven diferències estadísticament significatives. Dit d'una altra manera, els subjectes tenien puntuacions estadísticament iguals, malgrat que estadísticament i com a impressió general sí que s'havia produït una millora en les puntuacions dels subjectes tractats. Això pot ser conseqüència del rang de puntuacions de les eines que fan que possibles diferències no aconseguixin nivell de significació estadística. D'altra banda, a més, faria falta comprovar si les millores o les puntuacions finals tenen rellevància perquè la majoria dels instruments no tenen puntuacions de referència o punts de tall per a considerar els valors bons o dolents (no podem afirmar si les puntuacions amb les quals s'acaba el

programa serien les convenientes o si serien necessaris encara més canvis). Una proposta relacionada seria l'establiment de puntuacions de referència en les mostres d'interès i partir d'objectius "desitjats" conforme a les puntuacions de mostres de control com la població general (en cas que en el punt de partida, l'avaluació pre, existissin diferències entre les puntuacions d'agressors i de subjectes de la població general).

Una aproximació a aquesta comparació de puntuacions ens indicaria que les puntuacions en conjunt dels participants en l'estudi són inferiors o similars a les de la població general o clínica en *impulsivitat* (Orozco *et al.*, 2010); inferiors a la població general en *supressió emocional* i en *reavaluació cognitiva* (Pineda *et al.*, 2018); superior a la població general en *desitjabilitat social* (Gutiérrez, 2006); superior a la població clínica en *autoestima* (Vázquez, 2004); inferiors a una mostra disponible d'estudiants en *solució de problemes* (Merino, 2012) i inferiors en general o en la zona mitjana (percentil 50) en les diferents escales d'expressió de la ira (Tobal *et al.*, 2001). Aquesta comparació es podria millorar disposant de puntuacions de referència en mostres penitenciàries.

Serveixi com a exemple de les dificultats per a calcular la rellevància del canvi terapèutic l'eina ERQ empleada en aquesta recerca. Les seves dues dimensions no tenen una correcció clara i directa conforme a l'esperat amb el seu ús en població general. En concret, els dos grups de participants a l'estudi van incrementar les seves puntuacions en la dimensió *supressió emocional* que, en condicions normals, és considerada una estratègia de regulació emocional menys adequada que la reavaluació cognitiva (Megías-Robles *et al.*, 2019). No obstant això, valorant el sentit de l'escala permet entendre que aquesta supressió tindria una possible relació amb el control conductual i supressió de determinades expressions emocionals exigides i esperades en l'entorn penitenciari i més encara en el programa de tractament. Per a la població general, s'afirma que aquelles persones que expressen els seus estats emocionals podrien arribar a una major claredat emocional, ja que el fet de verbalitzar el que senten pot ajudar-los a confrontar les seves pròpies emocions i ocurriria el contrari en el cas d'aquelles persones que utilitzin la supressió com a estratègia de regulació emocional (Cabello, Fernández-

Berrocal, Ruiz-Aranda i Extremera, 2006). En el cas de persones amb problemes de violència, l'expressió emocional, inicialment, pot ser problemàtica sense una adequada regulació, autocontrol, etc.

La recerca internacional coincideix en concloure que els programes de tractament per a delinqüents violents funcionen i produeixen canvis en dimensions d'interès (Yesberg i Polaschek, 2019). Els canvis trobats en el present estudi coincideixen amb els assenyalats, per exemple, en la metaanàlisi de Papalia *et al.* (2020) sobre la influència del tractament en els factors de risc dinàmics. No obstant això, també ha estat un resultat repetit el fet de no trobar relació entre el canvi terapèutic i la reincidència (Klepfisz *et al.*, 2014; Lardén *et al.*, 2018; O'Brien i Daffern, 2017; Yesberg i Polaschek, 2019). Per tant, caldria poder confirmar si els canvis posttractament tenen relació amb les modificacions en el risc de reincidència i, finalment, en la reincidència real.

També, queda pendent el contrast entre el criteri professional i el canvi psicomètric pre/post, o la relació entre el criteri professional i la posterior reincidència. Schuringa, Spreen i Bogaerts (2022) van comparar el criteri clínic (opinió dels professionals que aplicaven els tractaments) amb l'ús d'un instrument per a valorar el canvi terapèutic. El criteri clínic va resultar ser més positiu respecte al canvi dels subjectes, però la valoració amb l'eina va ser més ajustada a la realitat i més relacionada amb la conducta violenta dels subjectes.

A més, una línia d'interès seria quantificar la rellevància del canvi trobat. No tan sols la seva possible relació amb un resultat futur (la reincidència), sinó en quina mesura aquest canvi de puntuació és prou rellevant per a generar un canvi conductual. Només s'ha pogut fer una aproximació a l'estabilitat per nivells o categories en una eina, la de l'autoestima. En aquesta línia, es podria analitzar en quina mesura els subjectes estan donant un canvi qualitatiu en les seves característiques, o si simplement és un canvi en puntuacions, però continuarien mantenint nivells problemàtics de les variables (una cosa seria modificar una puntuació i una altra que el nivell aconseguit després del canvi sigui l'adequat o desitjable). Segons el cas, una línia d'interès seria aplicar en la mesura que sigui possible un indicador com "l'Índex de canvi fiable" de

(Jacobson i Truax, 1991), o versions revisades, fins i tot com a alternativa als mètodes estadístics clàssics de canvi en estudis pre/post.

La recent revisió del funcionament dels nous programes per a presons de Catalunya per a violència de gènere (Martínez i González, 2021) i violència sexual (Martínez i González, 2022) no han trobat diferències significatives entre el grup control i el de tractament. Les diferències metodològiques entre aquests estudis i el present no permeten una comparació directa de les possibles causes (entre les quals es poden trobar les grandàries de les mostres, les eines d'avaluació utilitzades o fins i tot el tipus de codificació o anàlisi de les variables). D'altra banda, un altre treball recent amb delictes violents en general (CEJFE, 2022) sí que ha trobat diferències en la reincidència en comparar el model clàssic d'intervenció amb un altre basat en el model RNR, reduint la necessitat d'aplicar programes en els casos de baix risc. Per tant, els fronts que s'obren són molt dispars: 1) conèixer quins són els millors indicadors per a avaluar el canvi terapèutic; 2) conèixer el canvi significatiu i necessari per a produir un canvi conductual; 3) conèixer si el canvi posttractament produeix un canvi en la reincidència; 4) conèixer si és necessària o no la intervenció en funció del tipus de cas (conforme a l'esmentat estudi RNR), més enllà de buscar canvis en mesures pre/post.

Per concloure, el tractament sembla produir algunes millores, però malgrat les diferències que s'han produït en l'avaluació pre/post en el grup control, en el moment actual es desconeix si aquest canvi en els indicadors psicomètrics és significatiu o rellevant per a produir un canvi real en les persones, o si aquest canvi psicomètric es traduirà en canvis i millores conductuals. Entre altres, per exemple, la reducció de la reincidència.

Recomanacions i implicacions derivades del projecte

Modificació del programa i material

Del projecte s'han derivat una sèrie de propostes i necessitats de millora que haurien de ser incorporades a la versió revisada del programa. En concret, s'agruparien en:

- millores i correccions del manual: absència de continguts o exemples, adaptació d'exercicis a la mostra destinatària del programa;
- ampliació de continguts a seccions existents;
- afegit de nous continguts no existents.

Protocol d'avaluació i formació vinculada

El protocol d'avaluació suggerit per a l'estudi sembla haver resultat útil per a cobrir objectius d'interès del programa, malgrat que algunes de les puntuacions tenen difícil aplicabilitat directa i convindria buscar substituïts més pràctics. L'elecció del protocol d'avaluació ha de mantenir un equilibri entre costos temporals i beneficis de la seva aplicació. Malgrat que per a alguns casos podia resultar llarg, en conjunt no ha causat problemes, ha tingut un nivell de resposta molt adequat i, a més, ha resultat sensible a possibles canvis. Per això, se suggereix mantenir-ho com a proposta estable dins del programa, combinar les puntuacions dels participants amb altres referències de la població general o de mostres penitenciàries en fases de classificació, i afegir en futurs passos nous instruments que puguin millorar la dinàmica de tractament (recordem que un eix central de la intervenció és el model Risc-Necessitat-Responsivitat (vegeu CEJFE, 2022) i que d'això deriva la necessitat d'avaluar les característiques dels subjectes de forma àmplia, més enllà de l'actual ús de l'eina *RisCanvi*).

Els coneixements del protocol d'avaluació, complementar-lo amb noves propostes dels professionals i acumular evidències sobre el seu funcionament són passos necessaris en els pròxims anys. Un bon tractament requereix una bona avaluació i per això és necessari seleccionar les eines més adequades basant-se en la seva aplicació i utilitat real en les mostres d'interès. Com a resultat derivat de l'estudi es facilitarà el protocol revisat i editat, així com les plantilles de correcció informatitzades per a permetre, a més, l'acumulació de dades per cada centre.

Perspectiva de gènere

En aquest projecte es va intentar una primera aproximació a qüestions específiques de gènere, adaptant el protocol d'avaluació al gènere femení i afegint un autoinforme de victimització (variable de vital importància en l'abordatge de la dona a presó). No obstant això, les limitacions de la mostra aconseguida va impedir la seva inclusió com a objectiu de l'estudi.

L'existència de models explicatius diferents per a la delinqüència femenina o factors de risc específics de cada sexe encara suscita controvèrsia acadèmica. Una qüestió central és conèixer si existeixen característiques compartides i factors de risc comuns amb els homes delinqüents, al mateix temps que detectar aquelles variables específiques d'elles. Per tant, s'hauria de conèixer les necessitats i factors que influeixen en la situació de les dones dins de la presó i als programes per violència per a poder fer les propostes necessàries per al seu abordatge i atenció adequada, incloent-hi canvis de protocols, formació dels professionals i inversions de recursos. Per donar suport empíric a l'adaptació o el desenvolupament d'intervencions amb dones és necessària una recerca específica. Queda pendent, per tant, aprofundir en aquesta línia de recerca per a poder saber si les propostes d'avaluació i tractament són igualment útils per a elles.

Recomanacions pràctiques

Del present projecte es deriven una sèrie de recomanacions i guia de bones pràctiques destinades a millorar la intervenció terapèutica en els pròxims anys:

1. Es recorda la necessitat de no incloure al programa específic participants amb riscos baixos en l'eina *RisCanvi*, ni persones que no tinguin l'itinerari al PIT de violència general.
2. Es recorda la necessitat d'aplicar eines específiques per a valorar o justificar el risc (HCR-20, SARA, SVR-20 o PCL-R) en casos concrets en els quals sigui necessari o així ho recomani el *RisCanvi* mateix.
3. Es recomana mantenir l'hàbit d'efectuar avaluacions abans i després del tractament amb el mateix protocol d'avaluació emprat en el present projecte o un de similar, a fi de poder avaluar amb major precisió la

possible modificació de factors de risc dinàmics, ja que altres indicadors com el *RisCanvi* podrien ser menys sensibles al canvi en temps tan curts. De l'ús habitual de les eines es podran derivar puntuacions de referència per a valor el punt de partida dels casos i els objectius segons la variable d'interès.

4. Es proposa la creació d'un grup de treball per a abordar els suggeriments de millora del nou programa. De la mateixa manera, es recomana el treball específic en seccions sobre gènere, discapacitat, joves i estrangers en aquest grup de treball.
5. Cal posar èmfasi en el seguiment i la prevenció de recaigudes, ja que recerques prèvies assenyalen que els canvis psicomètrics posttractament no necessàriament es tradueixen en canvis conductuals (per exemple, en una menor reincidència).
6. Resultarà de gran utilitat ampliar la formació sobre l'aplicació dels nous programes així com dels processos o eines d'avaluació recomanades (ús, interpretació, objectius, alternatives).

7. Referències

- Ávila Espada, A., i Tomé, M. C. (1989). Evaluación de la deseabilidad social y correlatos defensivos emocionales. Adaptación castellana de la Escala de Crowne y Marlowe. En A. Echevarría & D. Páez (Eds.), *Emociones: perspectivas psicosociales*. Madrid: Fundamentos.
- Banse, R., Koppehele-Gossel, J., Kistemaker, L. M., Werner, V. A. i Schmidt, A. F. (2013). Pro-criminal attitudes, intervention, and recidivism. *Aggression and Violent Behavior, 18*(6), 673-685. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2013.07.024>
- Barriga, A. Q. i Gibbs, J. C. (1996). Measuring cognitive distortion in antisocial youth: Development and preliminary validation of the How I Think Questionnaire. *Aggressive Behaviour, 22*, 333-343.
- Beaudry, G., Yu, R., Perry, A. E. i Fazel, S. (2021). Effectiveness of psychological interventions in prison to reduce recidivism: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *The Lancet Psychiatry, 8*(9), 759-773. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(21\)00170-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(21)00170-X)
- Beech, A., Freemantle, N., Power, C. i Fisher, D. (2015). An examination of potential biases in research designs used to assess the efficacy of sex offender treatment. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 7*(4), 204-222. . <https://doi.org/10.1108/JACPR-01-2015-0154>
- Cabello, R., Fernández-Berrocal, P., Ruiz-Aranda, D. i Extremera, N. (2006). Una aproximación a la integración de diferentes medidas de regulación emocional. *Ansiedad y Estrés, 12*, 155-166.
- Cabello, R., Fernández-Berrocal, P., Salguero, J. i Gross, J. (2013). A spanish adaptation of the Emotion Regulation Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment, 29*, 234-240. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000150>
- Capdevila, M. *et al.* (2015). Taxa de reincidència penitenciària 2014. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.
- Capdevila, M., Ferrer, M., Blanch, M., Framis, B., Garrigós, A. i Comas, N. (2016). Estudi de la reincidència en les excarceracions d'alt risc (2010-2013). Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.
- Capdevila, M. i Ferrer, M. (2009). Taxa de reincidència penitenciària 2008. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.
- CEJFE (2022). *Conducta violenta, tractament i reincidència: avaluació del model RNR al CP Quatre Camins*. Retrieved from https://cejfe.gencat.cat/es/recerca/catalog/crono/2022/conducta_violenta_modelRNR_CPCQ/index.html
- D'Zurilla, T. J., Nezu, A. M. i Maydeu-Olivares, A. (1999). *Manual for the Social Problem-Solving Inventory revised*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.

- D'Zurilla, T. J. i Nezu, A. M. (1990). Development and preliminary evaluation of the Social Problem Solving Inventory (SPSI). *Psychological Assessment. A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 156-163.
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10(4), 85.
- Day, A. i Collie, R. M. (2013). An Australasian approach to offender rehabilitation. En L. A. Craig, L. Dixon, & T. A. Gannon (Eds.), *What works in offender rehabilitation: An evidence-based approach to assessment and treatment* (pp. 408-420). Chichester, UK: Wiley.
- Gannon, T. A., Olver, M. E., Mallion, J. S. i James, M. (2019). Does specialized psychological treatment for offending reduce recidivism? A meta-analysis examining staff and program variables as predictors of treatment effectiveness. *Clinical Psychology Review*, 73, 101752. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2019.101752>
- Gismero, E. (2000). *EHS: escala de habilidades sociales*. Madrid: TEA ediciones.
- Gross, J. J. i John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348–362. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.348>
- Gutiérrez, S., Sanz, J., Espinosa, R., Gesteira, C. i García-Vera, M. P. (2016). La Escala de Deseabilidad Social de Marlowe-Crowne: baremos para la población general española y desarrollo de una versión breve. *Anales de Psicología*, 32, 206-217.
- Jacobson, N. S. i Truax, P. (1991). Clinical significance: a statistical approach to defining meaningful change in psychotherapy research. *J Consult Clin Psychol*, 59(1), 12-19. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.59.1.12>
- Jolliffe, D. i Farrington, D. P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(5), 441-476. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2003.03.001>
- Klepfisz, G., O'Brien, K. & Daffern, M. (2014). Violent Offenders' Within-Treatment Change in Anger, Criminal Attitudes, and Violence Risk: Associations with Violent Recidivism. *International Journal of Forensic Mental Health*, 13(4), 348-362. <https://doi.org/10.1080/14999013.2014.951107>
- Lardén, M., Nordén, E., Forsman, M. i Långström, N. (2018). Effectiveness of aggression replacement training in reducing criminal recidivism among convicted adult offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 28(6), 476-491. <https://doi.org/10.1002/cbm.2092>
- Lipsey, M. W., Landenberger, N. A. & Wilson, S. J. (2007). Effects of Cognitive-Behavioral Programs for Criminal Offenders. *Campbell Systematic Reviews*, 3(1), 1-27. <https://doi.org/10.4073/csr.2007.6>
- Mander, J., Wittorf, A., Teufel, M., Schlarb, A., Hautzinger, M., Zipfel, S. i Sammet, I. (2012). Patients with depression, somatoform disorders, and eating disorders on the stages of change: validation of a short version of the URICA. *Psychotherapy (Chic)*, 49(4), 519-527. <https://doi.org/10.1037/a0029563>

- Martínez, M. i González, S. (2021). *Avaluació de l'eficàcia terapèutica dels nous programes d'intervenció en violència de gènere*. Retrieved from https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/catalog/crono/2022/avaluacio-eficacia-terapeutica-programes-intervencio-violencia-genere/ES_AvaluacioVIGE.pdf
- Martínez, M. i González, S. (2022). *Avaluació de l'eficàcia terapèutica dels nous programes d'intervenció en violència sexual*. Retrieved from https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/catalog/crono/2022/avaluacio_eficacia_terapeutica_programes/CAT_Avaluacio_Violencia_sexual.pdf
- Medina-García, P. M. (2012). *Evaluación experimental de la eficacia de los programas psicológicos de tratamiento penitenciario*. Madrid: Ministerio del Interior, Secretaría General Técnica.
- Megías-Robles, A., Gutiérrez-Cobo, M. J., Gómez-Leal, R., Cabello, R., Gross, J. J. i Fernández-Berrocal, P. (2019). Emotionally intelligent people reappraise rather than suppress their emotions. *PloS one*, *14*(8), e0220688. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220688>
- Mercer, G., Ziersch, E., Sowerbutts, S., Day, A. i Pharo, H. (2022). The Violence Prevention Program in South Australia: A Recidivism and Cost–Benefit Analysis Pilot Study. *Criminal Justice and Behavior*, *49*(1), 20-36. <http://doi.org/10.1177/00938548211038333>
- Merino, C. (2012). Forma breve del SPSI-R: Análisis preliminar de su validez interna y confiabilidad. *Terapia Psicológica*, *30*, 85-90. <http://doi.org/10.4067/S0718-48082012000200009>
- Mestre, M. V., Frías, M. D. i Samper, P. (2004). La medida de la empatía: análisis del Interpersonal Reactivity Index. *Psicothema*, *16*(2), 255-260.
- Miguel-Tobal, J. J., Casado, M. I., Cano-Vindel, A. i Spielberger, C. D. (2001). *Inventario de Expresión de Ira Estado-Rasgo: STAXI-2*. Madrid: TEA ediciones.
- Mills, J. F., Kroner, D. G. i Hemmati, T. (2004). The Measures of Criminal Attitudes and Associates (MCAA):The Prediction of General and Violent Recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, *31*(6), 717-733. <http://doi.org/10.1177/0093854804268755>
- O'Brien, K. i Daffern, M. (2017). Treatment Gain in Violent Offenders: The Relationship Between Proximal Outcomes, Risk Reduction and Violent Recidivism. *Psychiatry, Psychology and Law*, *24*(2), 244-258. <http://doi.org/10.1080/13218719.2016.1209804>
- O'Brien, K. i Daffern, M. (2016). The impact of pre-treatment responsivity and treatment participation on violent recidivism in a violent offender sample. *Psychology, Crime & Law*, *22*(8), 777-797. <http://doi.org/10.1080/1068316X.2016.1181177>
- Orozco-Cabal, L., Rodriguez, M., Herin, D. V., Gempeler, J. i Uribe, M. (2010). Validity and reliability of the abbreviated Barratt Impulsiveness Scale in Spanish (BIS-15S). *Revista Colombiana de Psiquiatría*, *39*, 93-109.
- Papalia, N., Spivak, B., Daffern, M. i Ogloff, J. R. P. (2019). A meta-analytic review of the efficacy of psychological treatments for violent offenders in correctional and forensic mental health settings. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *26*(2), e12282. <https://doi.org/10.1111/cpsp.12282>

- Papalia, N., Spivak, B., Daffern, M. i Ogloff, J. R. P. (2020). Are Psychological Treatments for Adults With Histories of Violent Offending Associated With Change in Dynamic Risk Factors? A Meta-Analysis of Intermediate Treatment Outcomes. *Criminal Justice and Behavior*, 47(12), 1585-1608. <http://doi.org/10.1177/0093854820956377>
- Peña, M. E., Andreu, J. M., Barriga, Á. i Gibbs, J. (2013). Psychometrical properties of the "How I Think" Questionnaire (HIT-Q) in adolescents. *Psicothema*, 25 (4), 542-548.
- Pineda, D., Valiente, R. M., Chorot, P., Piqueras, J. A. i Sandín, B. (2018). Invarianza factorial y temporal de una versión española del Cuestionario de Regulación Emocional ERQ. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 23, 109-120. <http://doi.org/10.5944/rppc.vol.23.num.2.2018.21823>
- Polaschek, D. L. L., Collie, R. M. i Walkey, F. H. (2004). Criminal attitudes to violence: Development and preliminary validation of a scale for male prisoners. *Aggressive Behavior*, 30(6), 484-503. doi:<https://doi.org/10.1002/ab.20081>
- Rahman, S., Poynton, S., i Wan, W.-Y. (2018). Effect of the Violent Offender Treatment Program (VOTP) on offender outcomes, The. *BOCSAR NSW Crime and Justice Bulletins*, 16.
- Redondo, S. (2017). *Evaluación y tratamiento de delincuentes Jóvenes y adultos*. Madrid: Pirámide.
- Redondo, S., Navarro, J.C., Martínez, M., Luque, E. i Andrés, A. (2005). Evaluación del tratamiento psicológico de los agresores sexuales en la prisión de Brians. *Boletín Criminológico*, 79, 1-4
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Schuringa, E., Spreen, M. i Bogaerts, S. (2022). Treatment Evaluation in Forensic Psychiatry. Which One Should Be Used: The Clinical Judgment or the Instrument-based Assessment of Change? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(16), 1821-1836. <http://doi.org/10.1177/0306624x211023921>
- Spinella, M. (2007). Normative data and a short form of the barratt impulsiveness scale. *International Journal of Neuroscience*, 117(3), 359-368. <http://doi.org/10.1080/00207450600588881>
- Vásquez, J., Jimenez, R. i Vázquez-Morejon, R. (2004). Escala de Autoestima de Rosenberg: fiabilidad y validez en población clínica española. *Apuntes de Psicología*, 22, 247-255.
- Wallinius, M., Johansson, P., Lardén, M. i Dernevik, M. (2011). Self-Serving Cognitive Distortions and Antisocial Behavior Among Adults and Adolescents. *Criminal Justice and Behavior*, 38(3), 286-301. <http://doi.org/10.1177/0093854810396139>
- Yesberg, J. A. i Polaschek, D. L. L. (2019). How Does Offender Rehabilitation Actually Work? Exploring Mechanisms of Change in High-Risk Treated Parolees. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(15-16), 2672-2692. <http://doi.org/10.1177/0306624x19856221>